

MANS

MIĘDZYNARODOWA AKADEMIA NAUK STOSOWANYCH
W ŁOMŻY

**TEORIA I METODYKA DOSKONALENIA
ZAWODOWEGO KADRY AKADEMICKIEJ JAKO ELEMENT
KSZTAŁCENIA USTAWICZNEGO W SYSTEMIE SZKOLNICTWA
WYŻSZEGO, NAUKI I PRAKTYKI EKONOMICZNEJ
TOM 1**

**ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЯК СКЛАДОВА
БЕЗПЕРЕРВНОГО НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ
ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ, НАУКИ І ПРАКТИКИ
ТОМ 1**

**Redakcja naukowa:
Ireneusz Żuchowski
Zoia Sharlovych**

Łomża 2023

MIĘDZYNARODOWA AKADEMIA NAUK STOSOWANYCH W ŁOMŻY

RECZPOSPOLITA POLSKA, UE

Redakcja naukowa:

dr inż. Ireneusz Żuchowski, dr Zoia Sharlovych

Recenzenci:

dr hab. Agnieszka Brelik, prof. ZUT, Zachodniopomorski Uniwersytet Techniczny w Szczecinie

dr Svitlana Hrebinska, Oddzielna Jednostka Strukturalna „Chmielnickie Kolegium zawodowy Handlowo-Ekonomiczne” Kijowskiego Narodowego Uniwersytetu Handlu i Ekonomii” (Ukraina)

dr Olena Dmytruk, docent, Żytomierski Instytut Medyczny Żytomierskiej Rady Obwodowej, Ukraina

Teoria i metodyka doskonalenia zawodowego kadry akademickiej jako element kształcenia ustawicznego w systemie szkolnictwa wyższego, nauki i praktyki ekonomicznej. Tom 1.: Zbiór prac naukowych / Redakcja naukowa Ireneusz Żuchowski, Zoia Sharlovych. – Łomża, Wydawnictwo: MANS w Łomży, 2023. 76 s.

Теорія і методика професійного розвитку педагогічних працівників як елемент безперервного навчання в системі вищої економічної освіти, науки і практики. Том 1.: Збірник наукових праць / Наукова редакція Іренеуш Жуховські, Зоя Шарлович. – Ломжа, Видавництво: MANS w Łomży, 2023. 76 с.

ISBN 978-83-967643-1-7

W zbiorze znajdują się materiały odzwierciedlające kierunki i wyniki badań naukowych poświęconych aktualnym zagadnieniom: teoriom i metodom nauczania zawodowego i szkolnictwa wyższego ekonomicznego w zakresie wykorzystania nowoczesnych technologii edukacyjnych, kształtowaniu kompetencji specjalistów w nowoczesnej systemie kształcenia ustawicznego.

Zbiór powstaje z gotowych materiałów dostarczonych przez autorów. Wydawca nie ponosi odpowiedzialności za materiały przekazane do publikacji.

Збірник містить матеріали, які відображають напрями та результати наукових досліджень, присвячених актуальним питанням: теорії і методик викладання в закладах фахової передвищої та вищої економічної освіти з використання сучасних освітніх технологій, формування компетентності фахівців у сучасній системі навчання впродовж життя.

Збірник сформований з готових матеріалів, наданих авторами. Видавець не несе відповідальності за надані до публікації матеріали.

Wydawnictwo Międzynarodowej Akademii Nauk Stosowanych w Łomży, 2023 r.

© Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży, 2023

Spis treści / Зміст

Spis treści / Зміст	3
Wstęp / Вступ	5
Вербовський І. УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	7
Гаприндашвілі Б. В. ВИКОРИСТАННЯ ІТ-ТЕХНОЛОГІЙ КОМУНІКАЦІЇ ДЛЯ УСПІШНОГО НАВЧАННЯ МОЛОДІ ЕКОНОМІЧНИМ ДИСЦИПЛІНАМ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ГАЛУЗІ ОСВІТИ	10
Дмитрук О. В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОМУНІКАЦІЙ – ПРІОРИТЕТНЕ ЗАВДАННЯ СУЧАСНОГО НАВЧАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	15
Дмитрук О. В., Степанчук В. В. ЗМІСТ ТА МІСЦЕ НАВЧАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНЬОЮ ГАЛУЗЗЮ	18
Криволапов Е. РИНОК ПІДГОТОВКИ ТУРИСТСЬКИХ КАДРІВ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	24
Кучер Л. Ю. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЄКТАМИ	29
Лобунько Ю., Додурич В. ЕКОЛОГІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯМ	32
Lumrova T. APPROACHES TO THE CREATION AND MODERNIZATION OF INFORMATION SYSTEMS IN ECONOMIC AREA ON THE BASIS OF THE COMMON STATISTICAL PRODUCTION ARCHITECTURE	36
Макаренко О.І. ДОСВІД ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ НАВЧАЛЬНО МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН НА ЕКОНОМІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ ЗАПОРІЗЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ	41
Мішина Л. Я. ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ	46
Палилюлько О.М. ЗМІСТ ТА РОЛЬ ПАРТНЕРСТВА В ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ НА РІВНІ ГРОМАДИ: ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС	49

Плець І. І. ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЦЕНТРІВ НА БАЗІ ПІДПРИЄМСТВ, УСТАНОВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІКИ	53
Сімаков К. ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ АНАЛІТИЧНО-ОБЛІКОВИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	55
Скидан М. ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ КІЛЬКІСТЮ ВАКАНСІЙ НА РИНКУ ПРАЦІ ТА СТУДЕНТАМИ ЗА СФЕРАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	60
Сус Л. РОЛЬ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ	65
Сус Ю. МАСШТАБИ КОНЦЕНТРАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ	70
Чуєва І.О. СТАТИСТИКА ЕКОНОМІЧНОГО І ФІНАНСОВОГО ПОЛОЖЕННЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ ТА В ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ	74

Wstęp

Gospodarka jest podstawą życia człowieka i społeczeństwa. Różni teoretycy i myśliciele próbowali znaleźć odpowiedź na pytanie, co właściwie zrodziło gospodarkę w okresie od starożytności do współczesności i jak powinna ona funkcjonować. Oczywiście okazało się, że ekonomiczna sfera życia jest wieloaspektowa i determinuje przebieg wszystkich procesów zachodzących w społeczeństwie. Tym samym produkcja dóbr materialnych stwarza warunki niezbędne do rozwoju życia duchowego społeczeństwa i odpowiadającej mu infrastruktury społecznej. Zmiany w gospodarce pociągają za sobą zmiany we wszystkich innych obszarach i odwrotnie.

W szczególności rozwój edukacji odbywa się w kontekście ogólnego procesu przemian różnych dziedzin życia społecznego, a współcześni studenci po ukończeniu wyższych uczelni będą musieli budować strukturę gospodarki swojego społeczeństwa w oparciu o nowe prawa, uwzględniające procesy zachodzące w globalnej przestrzeni gospodarczej. Głównymi składnikami edukacji ekonomicznej są jej treści oraz technologie wsparcia organizacyjno-edukacyjnego.

Mają one swoje własne cechy w różnych komponentach edukacji ekonomicznej: ogólnoekonomicznej i ekonomicznej zawodowej. W tym aspekcie ustawiczna edukacja ekonomiczna jest kluczowym trendem przyszłości, ponieważ umiejętność uczenia się i dostosowywania do zmian to coś, bez czego nie sposób odnaleźć się w nowych warunkach i wdrażać nowe innowacyjne technologie. Edukacja ekonomiczna powinna być obecna w naszym życiu bez względu na wiek i dziedzinę działalności. Przemyslenie jej istoty jest kwestią niezwykle ważną. Tylko ludzie, którzy to rozumieją, będą w stanie zintegrować się z ekonomicznym paradygmatem przyszłości.

Pod wpływem nowoczesnych trendów w rozwoju społeczeństwa zmienia się złożony system działalności edukacyjnej. Jakość edukacji ekonomicznej zależy od optymalnego doboru kadry dydaktycznej, motywującego środowiska edukacyjnego oraz wykorzystania technologii edukacyjnych ukierunkowanych na opanowanie kluczowych kompetencji. Dlatego ciągle doskonalenie pracowników pedagogicznych – ich rozwój zawodowy, doskonalenie i samokształcenie, umiejętność uczenia się – jest kluczem do wprowadzania zmian w edukacji ekonomicznej.

W zbiorze znajdują się materiały odzwierciedlające kierunki i wyniki badań naukowych poświęconych aktualnym zagadnieniom: w zakresie teorii i metod nauczania w instytucjach zawodowych szkół ponadpodstawowych i wyższych ekonomicznych nad wykorzystaniem nowoczesnych technologii edukacyjnych, rozwojem osobowości i kształtowaniem kompetencji nowoczesnych specjalistów w systemie kształcenia ustawicznego.

Zbiór można polecić pracownikom naukowym, studentom, słuchaczom studiów podyplomowych, doktorantom i absolwentom szkół wyższych.

Вступ

Економіка – це основа життя людини та суспільства. Різні теоретики і мислителі намагалися знайти відповідь на питання, що саме дало початок економіці за період від стародавнього світу до теперішнього часу і як вона має функціонувати. Очевидним виявилось те, що економічна сфера життя є багатогранною і визначає перебіг усіх процесів, які відбуваються у суспільстві. Так виробництво матеріальних благ створює необхідні умови для розвитку духовного життя суспільства і відповідної соціальної інфраструктури. Зміни в економіці спричиняють зміни в усіх інших сферах і навпаки.

Зокрема, розвиток освіти відбувається в контексті загального процесу трансформації різних сторін суспільного життя і сучасним студентам вже доведеться після закінчення закладів вищої освіти вибудовувати структуру економіки свого суспільства за новими законами з урахуванням тих процесів, які відбуваються в глобальному економічному просторі. Головними компонентами економічної освіти є її зміст і організаційно-освітні технології забезпечення. Вони мають свої особливості у різних складових економічної освіти: загальноекономічної та професійно-економічної. В цьому аспекті безперервна економічна освіта – ключовий тренд майбутнього, оскільки здатність вчитися і адаптуватися до змін – те без чого неможливо знайти своє місце в нових умовах і впроваджувати нові інноваційні технології. Економічна освіта повинна залишатися частиною нашого життя незалежно від віку і сфери діяльності. Переосмислення її суті – важливе або вкрай важливе питання. Тільки люди, які усвідомлюють це, зможуть інтегруватися до економічної парадигми майбутнього.

Під впливом сучасних тенденцій розвитку суспільства змінюється складна система освітньої діяльності. Якість економічної освіти залежить від оптимального добору педагогічних кадрів, мотивуючого освітнього середовища, використання освітніх технологій, спрямованих на оволодіння ключовими компетентностями. Отже, постійне вдосконалення самих педагогічних працівників – їх професійне зростання, майстерність та самоосвіта, уміння вчитися – запорука впровадження змін в економічній освіті.

Збірник містить матеріали, які відображають напрями та результати наукових досліджень, присвячених актуальним питанням: теорії і методики викладання в закладах фахової передвищої та вищої економічної освіти з використання сучасних освітніх технологій, становлення особистості та формування компетентності сучасного фахівця в системі безперервного навчання.

Збірник може бути рекомендований академічним кадрам, студентам, аспірантам, докторантам і випускникам закладів вищої освіти.

УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*Вербовський Ігор, начальник навчального відділу, доцент кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління, доцент,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Сучасний період розбудови демократичної України характеризується пошуками шляхів послідовного реформування всіх сфер управління суспільством, серед яких особливе місце за своїм стратегічним значенням займає система освіти.

Сучасна теорія управління освітою базується на концепції класичної теорії Тейлора і на науковому підході до функцій управління. Дана теорія була зорієнтована на організацію, яка стабільно функціонує, але вивчала питання розвитку такої організації. На меті такої теорії було вивчення забезпечення якісної роботи кожного учасника. Проте якісна робота кожного учасника організації не може в цілому впливати на її продуктивність, якщо керівник ставить перед організацією неефективні цілі. Такої думки притримувався і А. Файоль, який сформулював принципи адміністративної теорії і ввів п'ять елементів, які визначали функції адміністрації: передбачення; планування; організацію; координацію; контроль.

Дані елементи були покладені в основу управління будь-якою освітньою установою. Він першим перестав розглядати управління як винятковий привілей вищого керівництва. Файоль доводив, що «адміністративні функції існують на будь-якому рівні організації, але чим вище рівень управління, тим вищою є адміністративна відповідальність».

Одним із стратегічних напрямів модернізації управлінської діяльності закладів освіти є її інформатизація. Йдеться про впровадження комп'ютерних технологій в управлінський процес вищої освіти для підвищення його ефективності відповідно до нових концептуальних підходів.

Питанню управління закладами освіти присвячено багато ґрунтовних наукових досліджень. Так, у працях вітчизняних і зарубіжних науковців знайшли відображення питання адекватного інформаційного забезпечення управління закладами освіти. У дослідженні піднятої проблеми особливо важливими є наукові роботи В. І. Бондаря, Л. І. Даниленко, Г. В. Єльнікової, Ю. А. Конаржевського, В. І. Маслова, О. А. Орлова, Н. М. Островерхової, В. С. Пікельної, Т. І. Шамової щодо визначення і систематизації управлінської інформації; В. Ю. Бикова, В. Д. Руденко, Ю. В. Чернова щодо

впорядкування збору, обробки, збереження організаційно-управлінських даних; С. І. Архангельського, І. Є. Булах, Г. А. Дмитренка з питань забезпечення зворотного зв'язку в педагогічних системах.

Важливими в контексті даного наукового пошуку є дослідження В. П. Беспалька, В. В. Васильєва, В. В. Гуменюк, Л. М. Калініної, М. Л. Портнова, Н. Г. Протасової, В. А. Сластьоніна, Є. П. Смірнова, П. В. Худомінського та ін., де висвітлюються проблеми оптимізації роботи з організаційно-управлінською інформацією, забезпечення інформаційних потреб педагогічних кадрів, формування інформаційної культури педагогів тощо.

Освітній процес неможливий без постійного підвищення фахового рівня керівників, методистів, педагогічних і науково-педагогічних працівників, від компетентності яких безпосередньо залежить якість кінцевої продукції цієї освіти. Організація освітнього процесу закладу вищої освіти – це один з найважливіших компонентів та етапів вищої освіти в цілому, який повинен забезпечувати відповідність освіти розвитку суспільних та особистісних потреб.

Сьогодні заклад освіти має складну інфраструктуру, пов'язану не тільки з процесом навчання, а й з господарською, фінансово-економічною, матеріально-технічною адміністративною діяльністю. Взагалі, як зазначає В. І. Маслов, заклад освіти - це «складне багаторівневе системне утворення, управління яким спирається на положення філософії, психології, права, економіки і фінансів, соціології і гігієни праці» в їх інтеграційному поєднанні і зв'язку. Розвиток ринкової економіки потребує адекватного пристосування до неї, відповідних змін системи управління, що позначаються не тільки на вдосконаленні організаційної структури, а й на перерозподілі функцій управління за рівнями відповідальності, формами взаємодії тощо. Мова, насамперед, йде про таку систему управління (принципи, функції, методи, організаційної структури), яка здатна оперативно й гнучко адаптуватись до ситуативних змін внутрішнього та зовнішнього середовища, за рахунок використання новітніх науково-технічних досягнень. Взагалі, сенс управлінської діяльності полягає в забезпеченні ефективних взаємозв'язків між елементами системи управлінні.

Ми підтримуємо погляд Т. М. Боголіб, та А. Г. Гуралюка, які, розглядаючи комплекс управлінських завдань у діяльності закладу вищої освіти, приходять до висновку, що його можна подати у вигляді об'ємної піраміди, рівнями якої є тимчасові групи завдань, а вертикальні прошарки - функціональними галузями управління. На нашу думку, відносно закладу вищої освіти, ця піраміда може мати вигляд, поданий на

рис. 1.1, де поєднуються управлінські завдання, виділені Т. М. Боголіб і А. Г. Гуралюком та рівні управління, виділені нами:

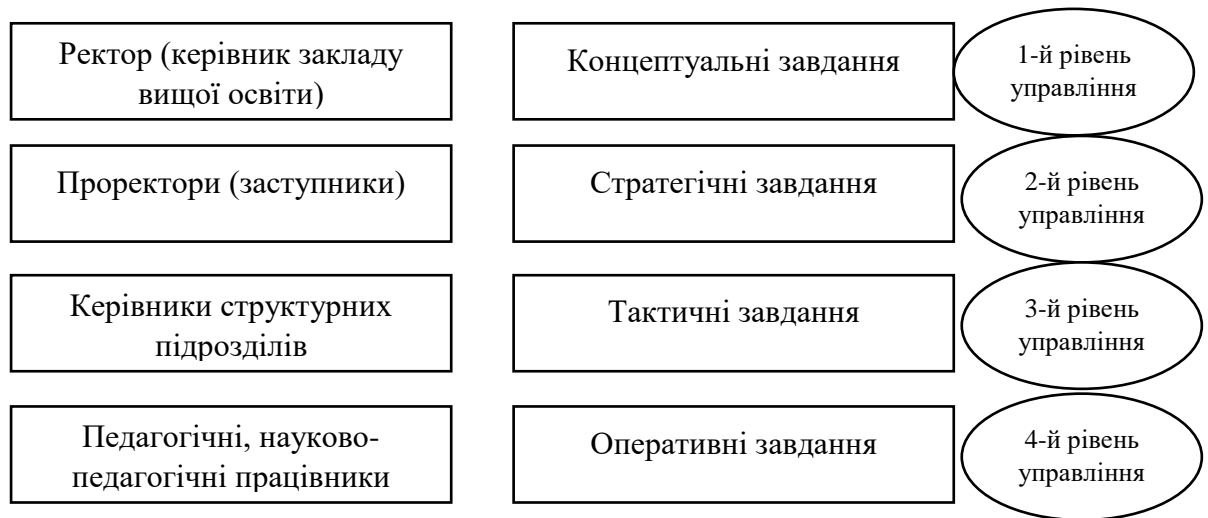

Рис. 1.1. Розподіл управлінських завдань ЗВО за рівнями управління

Розвиток системи управління вищої освіти на сучасному етапі, її подальше вдосконалення можливе на основі здійснення системного підходу. При цьому відмітимо, що будь-яка науково обґрунтована система, зокрема система управління вищою освітою, повинна мати методологічну основу. Її фундаментом є принципи, що обумовлені закономірностями, притаманними конкретному об'єкту, і які синтезують теоретичні положення та практичний досвід і функції, що дозволяють побачити її сутність, структуру, головні напрями та системоутворюючі зв'язки.

Подальший розвиток вищої освіти вимагає правового регулювання ряду нормативних документів на рівні держави, які впливають на організацію освітнього процесу закладів вищої освіти, надання якісних освітніх послуг та освіту вцілому.

Нами було визначено, що однією з важливих функцій управління є організація, проведено теоретичний аналіз становлення управління, як окремої науки так і управління закладом вищої освіти.

Заклади вищої освіти забезпечують дотримання прав учасників освітнього процесу на засадах взаємоповаги і розуміння відмінностей між учасниками, протидії дискримінації за ознакою раси, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, фізичного або психічного здоров'я, статевої орієнтації і за іншими ознаками. Крім того, учасникам освітнього процесу забезпечується академічна свобода та заохочення за успіхи у роботі. Адміністрація ЗВО забезпечує можливість студентам вільно висловлювати свої погляди, брати участь в житті ЗВО, розширювати взаємодію з студентською та науковою спільнотою, громадськими організаціями.

ВИКОРИСТАННЯ ІТ-ТЕХНОЛОГІЙ КОМУНІКАЦІЇ ДЛЯ УСПІШНОГО НАВЧАННЯ МОЛОДІ ЕКОНОМІЧНИМ ДИСЦИПЛІНАМ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ГАЛУЗІ ОСВІТИ

*Гаприндашвілі Б. В., директор, викладач економічних дисциплін,
ВСП «Оптико-механічний фаховий коледж
Київського національного університету імені Тараса Шевченка»*

Намагаючись продемонструвати свої переваги над традиційним чи так званим «знаннєвим» підходом сучасний етап розвитку закладів фахової перед вищої освіти орієнтується на концептуально новому особистісно-орієнтованому пріоритеті в якому головний акцент ставиться на гуманізацію та інформатизацію взаємодії учасників навчального процесу на основі партнерських відносин. І хоча в діяльності вищих навчальних в Україні ще з 1990-х років з метою інтеграції в єдиний європейський освітній простір стали надавати все більше уваги забезпеченню якості освіти, успіхів аж до 2014 року (з прийняттям Закону України «Про вищу освіту» та наступним Законом України «Про фахову передвищу освіту») у цьому, зокрема й у запровадженні глобального застосування ІТ-технологій під час відносин викладачів зі студентами, досягти не вдалося. На наше переконання, основною причиною є не недосконалість внутрішніх систем, а в тому, що такий підхід фактично суперечить успадкованому від СРСР принципу державного управління. У свій час воно себе виправдало: СРСР давало освіту і це було одним із факторів могутності країни.

Проте, державне управління стало серйозним гальмом у розвитку освіти країни. Внаслідок цього незалежній Україні дісталась освіта з досить зношеним апаратом управління та закоренілими методами взаємодії між студентами та викладачами.

Особливо гостро проблема ефективної навчально-комунікативної взаємодії між студентами та викладачами стоїть у закладах фахової перед вищої освіти в 2019-2021 роках коли існує велика кількість бар'єрів. Додаткових труднощів завдає і невизначеність освітнього рівня фахового молодшого бакалавра в умовах єдиного європейського освітнього простору.

Перетворення, що відбуваються у сьогодні в галузі освіти викликають потребу забезпечення освітою більш повного, особистісно та соціально інтегрованого результату. Як відмічає І. А. Зимня, сучасна освіта орієнтується більшою мірою на "вільний розвиток

людини", на творчу ініціативу, самостійність студентів, конкурентоспроможність, мобільність майбутніх фахівців.[1]

В якості інтегрального соціально-особистісно-поведінкового результату навчання замість знань, умінь і навичок в такому підході висувається поняття «компетенція/компетентність». На ідентичному підході базуються нові стандарти вищої освіти, які поділяють філософію визначення вимог до фахівця, закладену в основу Болонського процесу та в міжнародному Проєкті Європейської Комісії «Гармонізація освітніх структур в Європі» (Tuning Educational Structures in Europe, TUNING).

Компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.[2]

Поняття компетенції прямо пов'язано з факторами, які впливають на рівень індивідуальних результатів роботи як студента так і викладача, а отже і на ефективність закладів фахової перед вищої освіти.

У педагогіці виділяють чотири компоненти засвоєння знань: сприйняття, осмислення, закріплення, застосування на практиці. Кожен із них, є окремою ланкою одного ланцюга, що має свої специфічні особливості, а це, насамперед, зумовлює наявність різних етапів педагогічної взаємодії, які реалізуються в різних формах організації навчального процесу.[3]

За останні роки викладачі коледжів нарікають на низький рівень знань студентів. Основною причиною, яка перешкоджає ефективності засвоєння знань студентами, на нашу думку є не дотримання умов взаємодії викладачів та студентів, що першочергово спричинене суперечністю між орієнтованістю викладача на реалізацію суб'єктних стосунків у педагогічній взаємодії та закоренілими стереотипами традиційного навчання, що все ще зберігаються.

Сучасне студентство, відрізняється від своїх ровесників із року в рік, а викладачі забувають або свідомо нехтують тим, що заклад фахової перед вищої освіти готує не всеохоплюючий конвеєр робочої сили, а перш за все спеціалістів з власним баченням з розвинутими суспільними цінностями.

Система спілкування у коледжі між студентами та викладачами досить часто будується на суб'єктивній основі, що спричинене в першу чергу віком вступників, оскільки фактично коледж є перехідною ланкою між школою та університетом. Саме

тому впродовж навчального процесу учасники комунікації у коледжі (викладачі та студенти) починають спілкуватися як рівноправні учасники.

Для студентів коледжу встановлюється не міжролевий контакт, а міжособистісний, який завдяки виховній функції допомагає побудувати діалог, що в свою чергу є твердим підґрунтям для змін як в навчально-комунікативній взаємодії так і у пізнавальній, емоційно-поведінковій сфері для особистого удосконалення.

Ігрові, творчі та дискусійні методи навчання в навчальному процесі часто використовуються в коледжі, але переслідують лише навчальні цілі, саме тому використання ІТ-технологій та віртуальних освітніх платформ під час навчання допомагають створювати навчально-комунікативні умови, які закладають основи для сприятливої морально-психологічної атмосфери і особистої ініціативи студента.

Використання електронних поштових скриньок та месенджерів давно вже не новина, але в навчальному процесі даний тип взаємодії все одно не досить поширений, оскільки лєвова часка викладачів просто не бажають обтяжувати себе подібним через необізнаність. Коледж також не виключення, але й позитивні кроки в цьому напрямі, наприклад запровадження так званої «коледжної електронної пошти» саме для навчальних цілей.

Завдяки ентузіастам таким навчально-комунікативні взаємодії здійснюються не лише за допомогою електронних поштових скринькам, а й на основі використання власних сайтів, освітньої платформи так званого «перевернутого навчання» на базі соціальної мережі Facebook, Instagram, EDMODO, Vseosvita.ua, Classroom, онлайн-сервісу Щоденники.ua, онлайн мікрософт-офісу та MS Teams.

Використання освітньої платформи «перевернутого навчання» на базі соціальної мережі Facebook, охоплює відразу усі перелічені компетентності. Так як інтерфейс даної освітньої платформи написаний англійською мовою, що спонукає як студентів так і викладачів до спілкування іноземною мовою і до самоосвіти в першу чергу.

Дана платформа є простою і більш ефективною порівнянні з іншими оскільки є абсолютно безкоштовною і не вимагає додаткових реєстрації, достатньо мати власний обліковий запис в соціальній мережі.

Студентська молодь проводить достатньо багато часу у соціальних мережах, а Facebook та Instagram після заборони російських соціальних мереж фактично єдині популярні мережа. Тому абсолютно нераціонально не використовувати такий потужний ресурс як спосіб взаємодії для того, щоб сформувати компетенцію та вміння самостійно

шукати, аналізувати і відбирати необхідну інформацію, організовувати, перетворювати, зберігати і передавати її.

Групова взаємодія між студентами на даних ресурсах дозволяє не тільки досягнути навчальних цілей, але й згуртувати студентів в єдину команду яка діє на умовах партнерства де викладач не просто адміністратор який видає накази «з гори», а є лідером, який здійснює вплив на студентів не лише змістом своїх лекцій та інших навчальних занять, але й своєю особистістю, поведінкою, звичками, манерами, своїм ставленням до справи, науки, інших людей і насамперед – до студентів.[4]

Навчально-комунікативна взаємодія по лінії «викладач-студент» як відомо є однією з основних у навчальному процесі. Саме тут відбувається безпосередня «передача» всього різноманіття знань, інформації та формуються професійні компетенції майбутніх фахівців. Але бар'єри які виникають під час реалізації цього процесу можуть виникати завжди, але використання ІТ-технологій та віртуальних освітніх ресурсів дозволяють нівелювати більшість з них.

Педагогічне спілкування спрямоване не тільки на саму взаємодію з метою особистісного розвитку, але й на те, що є основним для самої педагогічної системи – на організацію формування професійних компетенцій.

Для ефективної навчально-комунікативної взаємодії навіть на основі ІТ-технологій потрібна грамотна методична робота викладача яка є основою ефективного навчального процесу. Перш ніж використовувати певні ресурси чи освітні платформи, слід виробити єдину стратегію, чому має сприяти методичний кабінет коледжу (до того ж це спростить питання моніторингу для методистів) для того щоб виробити єдині стандарти та загальні вимоги до їх застосування. Саме на нижчому рівні методичної роботи і має здійснюватись – підготовка науково-педагогічних кадрів, організація наставницької роботи(для тих хто бажає використовувати ІТ-технології в навчанні; та проведений аналіз якості викладання дисциплін, підвищення педагогічної кваліфікації викладацького складу [4].

Впровадження нових способів взаємодії на основі ІТ-технологій має відбуватись поступово, але в широких масштабах шляхом здійснення семінарів, майстер-класів та курсів підвищення кваліфікації викладачі з комп'ютерної грамотності, іноземних мов та інформаційних технологій. Застосування викладачами ІТ-технологій в навчальному процесі повинно базуватись не лише на «голому» ентузіазмі активних викладачів, а стати однією з вимог кваліфікації педагога і його професійної майстерності.

Орієнтація на розвиток компетенцій студента в процесі підготовки повинна виходити з того, що в процесі освіти потрібно не просто "постачати" студентів якимись знаннями і розвивати якісь їхні здібності та якості, а цілеспрямовано готувати їх до практичного застосування цих знань в тих або інших життєвих обставинах. Таким чином, освіта сприяє не просто абстрактному розвитку людини, а готує його до успішної самореалізації в суспільстві через ефективну навчальну-комунікативну взаємодію на основі ІТ-технологій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата современного образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. –№ 5. –С. 34-42.

2. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти додаток до наказу МОН від «01» червня 2016 р. № 600.

3. О. В. Гончар - Семінар як форма організації педагогічної взаємодії учасників навчального процесу вищої школи України (друга половина ХХ ст.) – 2010 рік.

4. Система методичної роботи у вищому навчальному закладі - Презентація З.О.Луцишин – 2017 р.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОМУНІКАЦІЙ – ПРІОРИТЕТНЕ ЗАВДАННЯ СУЧАСНОГО НАВЧАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

*Дмитрук О.В., к. е.н., доцент,
доцент кафедри природничих та соціально-гуманітарних дисциплін,
Житомирський медичний інститут Житомирської обласної ради*

Актуальність теми обґрунтовується тим, що в нових умовах розвитку суспільства, традиційний (знаннєвий) підхід до навчання в закладах освіти, особливо вищої, виявляється недостатнім. Соціуму потрібні такі фахівці, які здатні практично розв'язувати життєві та професійні проблеми, що постають перед ними, а самим фахівцям необхідно володіти такими професійними компетентностями, які спроможні трансформуватися у конкурентну перевагу «високого» порядку на видовому ринку. Вирішити поставлені задачі покликаний навчальний менеджмент як функціональна складова педагогічної системи «Заклад освіти» на основі компетентнісного підходу. З одного боку, він спрямовує педагогічний процес на формування і розвиток в здобувачів освіти якостей або здатностей застосовувати отримані знання до конкретних ситуацій та з повною відповідальністю. З іншого – передбачає спроможність самих викладачів використовувати новітні педагогічні технології, ефективні способи комунікаційної взаємодії, які орієнтовані на здобувачів освіти, їх особливі академічні потреби та бачення майбутнього шляху на ринку праці.

Мета дослідження – обґрунтувати необхідність вирішення першочергового завдання навчального менеджменту в сучасних умовах здійснення навчального процесу – це забезпечення ефективності комунікацій закладу освіти та визначити можливості його реалізації.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні, організаційні та прикладні питання навчального менеджменту закладу освіти з деталізацією процесу комунікації між викладачем та здобувачем освіти.

В роботі використані відомі загальнонаукові методи дослідження.

Результати дослідження дозволили визначити, що є можливості адаптації закладів освіти до стрімко зростаючих вимог різних стейкхолдерів, в першу чергу, самих здобувачів освіти завдяки правильній побудові комунікаційних процесів в системі навчального (дидактичного) менеджменту. Увага має бути акцентована на етапі комунікації «зворотній зв'язок», на якому відбувається обмін інформацією і комунікаційними ролями між викладачем і здобувачем освіти, можливе досягнення

найвищого ступеня їх взаєморозуміння (співпраці). Адже «зворотній зв'язок» є тим впливом, що має на меті підвищення організованості системи на підставі аналізу результатів діяльності; дає змогу долати так звані випадкові і не випадкові «шумові перешкоди», забезпечує спроможність декодувати зворотну інформацію, а головне, що під його дією відбуваються зміни.

Ефективність комунікації визначається тим, наскільки вона допомагає вплинути на поведінку адресата в бажаному руслі. При цьому, ефективність «зворотного зв'язку» залежить від того, наскільки він докладніший, конкретніший, безпосередній, як враховує інформаційні можливості його суб'єктів комунікації. Слід зазначити, що ефективність комунікацій може забезпечити лише процес подолання певних бар'єрів – «шумових перешкод» (відсутності контакту між викладачем та групою; невміння адаптуватися до педагогічних завдань, які змінюються та інші). Викладач сьогодні – менеджер навчального процесу, який має виступати у ролі фасилітатора, володіти технологіями та прийомами управління навчально-пізнавальною діяльністю, необхідними професійними компетентностями, щоб реалізувати етап «зворотного зв'язку» якомога краще. Зокрема, використовувати технології, що дозволяють бачити співрозмовника (Zoom, Microsoft Teams та ін.); інструмент Google Диск та багато ін. Він має усвідомлювати нову роль здобувача освіти в процесі комунікації – суб'єкта діяльності, а не сприймати його як об'єкт управлінського впливу.

Маємо окремо говорити і про можливість забезпечення свободи педагогічного працівника у викладанні навчальної дисципліни (так викладач реалізує мистецтво управління навчально-виховним процесом), а також свободу здобувача освіти здобувати знання згідно зі своїм нахилами і потребами, виражати свою думку щодо процесу навчання, оцінювати рівень якості і вносити пропозиції щодо його покращення.

Все це разом буде сприяти оновленню навчально-методичної документації і удосконаленню процесу навчання, перетворенню його з традиційного в інтерактивний. Тоді буде досягнута і головна мета навчального менеджменту – це формування самостійної і самодостатньої особистості, її творча активність, конкурентоспроможність, духовно-моральна готовність до ринкових відносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дмитрук О.В. Компетентний менеджер медсестринства – конкурентна перевага закладу охорони здоров'я / О.В. Дмитрук, І.М. Круковська, З.П. Шарлович //

Економіка і управління. – 2017. – № 2 (74). – С. 13-19.

2. Опачко М. В. Дидактичний менеджмент: філософський аспект сутності поняття // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2016. – 2 (39) с. 168-171. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Nvuuped_2016_2_45.pdf

3. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / [В. А. Козаков, М. В. Артюшина, О. М. Котикова та ін.]; За заг ред. В. А. Козакова. – К. : КНЕУ, 2003. – 829 с.

4. Сосницька Н. Л. Студентоцентризований підхід до професійної освіти в умовах сталого розвитку суспільства / Н. Л. Сосницька, В. Глікман С. // Науковий вісник львівської академії. Серія : Педагогічні науки. – 2017. – Вип. 1. – С. 377–381.

5. Антонова О.Є. Використання цифрових технологій в освітньому середовищі закладу вищої освіти / О.Є. Антонова, Л.Л. Фамілярська // Спецвипуск «нові педагогічні підходи в STEAM освіті» <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2019s1>

6. Шарлович З.П. Організація післядипломної освіти спеціалістів медсестринства в умовах карантинних обмежень через пандемію COVID-19 / З.П.Шарлович // Фахова передвища і професійна освіта: теорія, методика, практика : збірник тез Всеукраїнської наукової конференції, 18 червня 2020 р., м. Київ. – Київ : Науково-методичний центр ВФПО, 2020. – С. 66-69. URL: <https://nmc-vfpo.com/wp-content/uploads/2020/08/zbirnyk-tez-konferencziyi.pdf>

ЗМІСТ ТА МІСЦЕ НАВЧАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНЬОЮ ГАЛУЗЗЮ

Дмитрук О.В.¹, Степанчук В. В.²

¹*к. е. н., доц., доц. кафедри природничих і соціально-гуманітарних дисциплін,*

²*завідувач відділення післядипломної освіти,*

Житомирський медичний інститут Житомирської обласної ради

В умовах сьогодення суспільства і глобалізації ринку праці, зростає попит на фахівців, які здатні швидко і ефективно вирішувати життєві/виробничі проблеми на основі набутих професійних компетентностей ще під час навчання в закладах освіти. З одного боку, новітня філософія освіти на основі компетентнісного підходу спрямовує освітній процес на формування духовного світу особистості, утвердження загальнолюдських цінностей, розкриття потенційних можливостей та здібностей здобувачів освіти, забезпечення оптимальних умов для їх життєвої самореалізації [1], а з іншого – передбачає спроможність педагогічних працівників використовувати сучасні педагогічні технології, ефективні способи комунікаційної взаємодії, які орієнтовані на особливі академічні потреби здобувачів освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій вказує на те, що вітчизняні науковці розглядають узагальнено дану проблему і більше з педагогічної точки зору. Натомість потребує дослідження значущість ролі педагогічного працівника у якості менеджера навчального процесу в контексті такої системи управління як «навчальний менеджмент».

Мета статті – визначити зміст та місце навчального менеджменту у складній системі управління галуззю освіти. А також обґрунтувати те, що «навчальний менеджмент» є мистецтвом того хто його реалізує.

В дослідженні використані відомі загальнонаукові методи та системний підхід до менеджменту, на основі яких отримані нижче наведені результати.

В повсякденній практиці замість слова «управління освітою» вживають, як синоніми поняття «менеджмент в освітній галузі», або «освітній менеджмент», під якими розуміють процес реалізації функцій (видів ціленаправленого впливу) та єднальних процесів управління діяльністю усіх освітніх закладів, що репрезентують той чи інший освітній рівень з метою досягнення пріоритетних цілей функціонування і розвитку освіти у суспільстві [2; 3]. Виходячи із змісту поняття «система освіти», він реалізує вертикаль державного управління освітою.

Але, слід зважати на те, що кожен освітній заклад, як суб'єкт освітньої діяльності, є окремою складною виробничою підсистемою «системи освіти». Він прагне застосовувати менеджмент організації як філософію бізнесу, науку і практику ефективного управління в ринкових умовах господарювання у поєднанні із функцією маркетингу. Як правило, цей вид управління називають «освітнім менеджментом», маючи на увазі, що він реалізується в освітній, а не іншій галузі (тобто вид менеджменту за галузевою ознакою). Наприклад, його трансформованими видами є «шкільний менеджмент», «менеджмент ЗВО».

При цьому, в межах кожного закладу освіти реалізуються різні види функціонального менеджменту (менеджмент персоналу; фінансовий; виробничий та ін.) і наявна своя педагогічна система, яка відображає особливості даної системи освіти в закладі через дидактику (для чого вчити? (зміст освіти); як навчити? (методи і принципи) і як вчитися? (методи і прийоми самостійної діяльності). Мова йде про «систему навчально-виховного (освітнього) процесу», що відбувається за освітніми програмами в спеціально створеному освітньому середовищі» [4].

Відповідно, внутрішньо-організаційний вид освітнього менеджменту, який вирішує суто педагогічні задачі, спрямований на підвищення ефективності і розвиток педагогічної системи конкретного закладу освіти – це «педагогічний менеджмент».

О. Винничук визначає «педагогічний менеджмент» як систему управління педагогічним процесом в закладі освіти загалом та окремими його частинами (уроками, позаурочною діяльністю) [5]. На цій підставі виокремлює різні напрями (об'єкти) ціленаправленого впливу у цьому процесі: діяльність педагогічного колективу; діяльність педагога як фахівця і діяльність здобувача освіти.

Все це вказує на існування ще однієї доволі складної системи що підпорядкована педагогічній – «Педагогічний працівник – здобувач/і освіти», якою теж порібно ефективно управляти. В ній суб'єктом управління діяльністю здобувача освіти виступає Вчитель/Викладач (він створює модель взаємодії), а здобувач освіти – одночасно і об'єктом ціленаправленого впливу, і активним суб'єктом діяльності щодо набуття предметних компетентностей.

У якості іншого аргументу, який доводить наявність підсистеми «Педагогічний працівник – здобувач/і освіти» наведемо деталізацію змісту загальних функцій і методів управління в «педагогічному менеджменті» на основі досліджень Г. Красильнікової [6]. В них прослідковуються різні вектори цілеспрямованого впливу – менеджерів освіти (як

суб'єктів управління) на педагогічного працівника і здобувача освіти та окремо педагогічного працівника (як суб'єкта управління) на здобувача освіти.

Фактично у всіх наукових дослідження описується визначальна роль педагогічного працівника в ефективній динаміці освітнього процесу, особливо із провадженням педагогічних інновацій і студентоцентрованого підходу в умовах формування нової освітньої парадигми. Ця роль проявляється у рівні його освіченості, вихованості, навченості і розвиненості і його взаємодії з тими кого він навчає і виховує.

Педагог покликаний створити педагогічний процес, ніби «вдихнути життя» в заняття. Стрижневим моментом є педагогічне спілкування як творчий процес заснований на дуальності природи людини (поєднанні індивідуального і соціального). Творчий характер має не тільки сам факт розв'язання педагогом конкретного педагогічного завдання, а й процес його втілення у взаємодії із здобувачами освіти. Так проявляється мистецтво педагога здійснювати свою професійну діяльність, яка включає унікальні і неповторні моменти.

Особливо актуальним сьогодні, в контексті подій в Україні, стає те, що вчитель/викладач своєю творчою діяльністю в процесі навчально-виховної роботи має уміти проектувати розвиток особистості, чітко уявляти, яким повинен стати його вихованець як свідомий громадянин [7; 8, С. 64].

Зважаючи на вище сказане, подальшого дослідження потребує новий науковий напрям – «навчальний менеджмент», в якому педагог поєднує функції педагога-фахівця (дидактику) і менеджера навчання (управління), здійснюючи спільно із здобувачем освіти навчальну діяльність через різні види взаємодій [9, с. 552]. Як менеджер навчання він повинен мати управлінську компетентність «як інтегровану якість фахівця у галузі педагогіки і управління, а саме: мати здатність планувати, організовувати й контролювати навчально-виховний процес та власну професійну діяльність для досягнення прогнозованого результату) [10, с. 20].

Слушною є ідея В. Гамаюнова на початку розглядати «дидактичний менеджмент» як навчаюче управління. Він вважає, що «це ядро педагогічного й освітнього менеджменту, використання якого підвищує якість навчання у групі й ефективність регіональної й національної освіти, їх конкурентоспроможність у світовому освітньому просторі. Головне його завдання – здійснити перехід від організації навчального процесу до управління навчальним середовищем; перетворити традиційний процес навчання в інтерактивний» [11], що спонукатиме до самоменеджменту обох учасників навчальної діяльності.

Той же зміст і проблематику закладено у визначення поняття «навчальний менеджмент» авторами посібника «Психологія діяльності та навчальний менеджмент» – це процес реалізації основних функцій управління з відповідними комунікаціями, що забезпечує ефективне, результативне та якісно-предметне навчання в певній освітньо-віковій групі конкретного закладу освіти [12, с. 25].

Нарешті, місце навчального менеджменту в системі управління освітньою галуззю можемо відобразити схематично (рис. 1).

В рамках такого виду менеджменту реалізуються спеціальні функції управління навчанням і вихованням та свобода педагогічного працівника завдяки можливостям використання різних форм, технологій і власних методів навчання, а також свобода здобувача освіти у здобутті знань згідно зі своїм нахилами і потребами, вираженні думки щодо процесу навчання, в оцінці рівня якості освітнього процесу і внесенні пропозицій щодо його покращення.

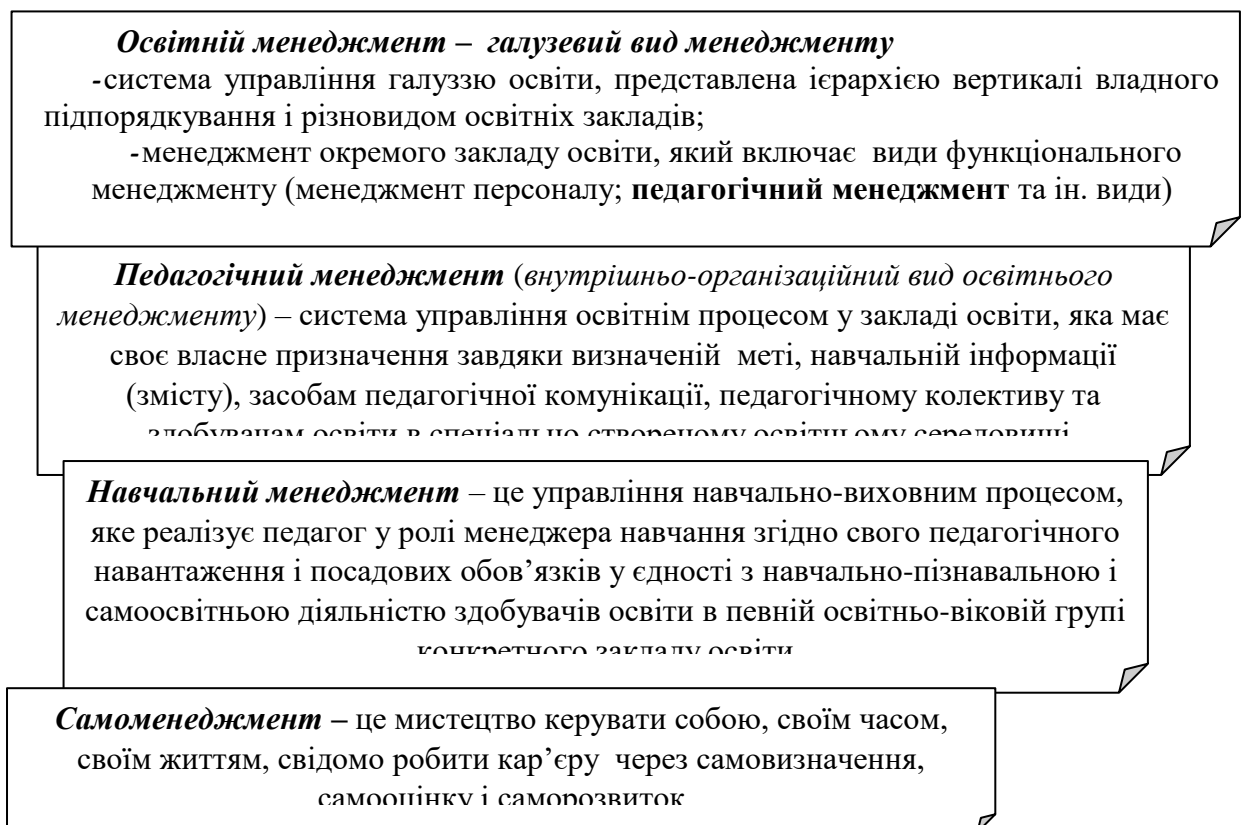

Рис. 1. Місце навчального менеджменту в системі управління освітньою галуззю (створено авторами)

Проведене соціологічне дослідження методом опитування в Житомирському медичному інституті на базі відділення післядипломної освіти (цикл тематичного удосконалення викладачів закладів медичної освіти «Інноваційні технології у вищій медичній освіті з формування професійної майстерності через компетентнісну складову. Теорія і методика викладання освітніх дисциплін) підтвердило гіпотезу щодо нагальності вивчення дисципліни «Основи навчального менеджменту» викладачами-курсантами. 67% опитаних (із різних освітніх закладів України) до проведення занять не мали чіткої уяви про функції і методи менеджменту та задачі навчального менеджменту. А після вивчення дисципліни 98% підтвердили затребуваність компетентностей такого характеру.

Отже, можемо зробити висновок, що розуміння змісту «навчального менеджменту» дасть можливість внести певні корективи в управління освітнім процесом, педагогічними системами різних видів, рівнів і масштабів, і освітньою галуззю в суспільстві в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гуцан Л.А. Компетентнісний підхід у сучасній освіті [Електронний ресурс] / Л.А. Гуцан. URL: https://lib.iitta.gov.ua/2349/1/Gutsan_50025.pdf
2. Лунячек В.Е. Педагогічний менеджмент : навчальний посібник / В. Е. Лунячек. – 2-е вид., випр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2015. – 512с.
3. Освітній менеджмент : навч. посіб. / за ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки. – К. : Шкільний світ, 2003. – 400 с.
4. Осадчий І. Про освітній процес у закладі загальної середньої освіти [Електронний ресурс] / І. Осадчий. URL: <http://education-ua.org/ua/component/content/article/14-analitics/1321-pro-osvitnij-protses-u-zakladi-zagalnoji-serednoji-osviti>
5. Винничук О.Т. Педагогічний менеджмент як теорія і практика управління освітнім процесом [Електронний ресурс] / О.Т. Винничук. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/17173/1/2_Vynnychuk.pdf
6. Красильникова Г.В. Професійна педагогіка [Електронний ресурс] / Г.В. Красильникова. URL: https://lubbook.org/book_303.html

7. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 64: Наказ Міністерства освіти України №527 від 06.06.2022 р. [Електронний ресурс]. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86595/

8. Андрущенко В. Формування особистості вчителя в сучасних умовах / В. Андрущенко, І. Табачек // Політичний менеджмент, 2005. №1. С.58-68.

9. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / [В. А. Козаков, М. В. Артюшина, О. М. Котикова та ін.]; За заг ред. В. А. Козакова. – К. : КНЕУ, 2003. – 829 с.

10. Козлов Д. О. Управлінська компетентність викладача: теорія і практика формування : монографія. / Д. О. Козлов – Суми : ВВП «Мрія», 2015. – 260 с.

11. Дидактичний менеджмент: навчаюче управління / В.Г.Гамаюнов. – Х.: Видав. гр. «Основа», 2004. – 80 с.

12. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М.В. Артюшина, Л.М. Журавська, Л.А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М.В. Артюшиної. – К. : КНЕУ, 2008. – 336 с.

РИНОК ПІДГОТОВКИ ТУРИСТСЬКИХ КАДРІВ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

*Криволапов Едуард, старший викладач кафедри готельно-ресторанної справи,
Запорізький національний університет
edward27772@gmail.com*

На початку третього тисячоліття на тлі інтенсивного розвитку туристського бізнесу на планеті, в тому числі і в Україні, стає очевиднішим той факт, що професійно, а значить, ефективно займатися туризмом без наявності спеціальної освіти складно, а у сфері обслуговування клієнтів, наприклад, просто неможливо.

У країні створено мережу навчальних закладів туристичного профілю, але їх випуск не задовольняє потребам ринку.

Виникає закономірне питання розробки єдиних вимог, що пред'являються до кваліфікаційних характеристик туристської освіти – питання розробки так званої моделі спеціаліста для галузі туризму.

З огляду на стрімкий світовий розвиток туристичної галузі існуючі в Україні стандарти та методика визначення якості підготовки фахівців потребують значних змін.

Для України проблема удосконалення системи підготовки професіоналів для сфери туризму має особливе значення у зв'язку з тим, що країна має вагомі об'єктивні передумови для того, щоб у стислий термін увійти до найбільш розвинених туристських країн світу.

Україна має величезний туристично-рекреаційний потенціал, а саме: сприятливі кліматичні умови, багатство флори та фауни, розгалужена мережа транспортних шляхів, унікальні культурно-історичні пам'ятки, досить розвинена індустрія подорожей та система гостинності, і, до того ж, країна являється однією з перших країн світу, де запроваджено національний День туризму

Питаннями розробки методик підготовки кадрів для туристської галузі займався ряд українських вчених, але сучасні тенденції розвитку суспільства постійно висувають досить жорсткі вимоги до організації та змісту процесу підготовки фахівців для сфери туризму: швидкими темпами розвиваються комп'ютерні технології, з'являються нові професії, туристи стають все більш обізнаними, а отже, і більш вимогливими. Усе це дозволяє належним чином оцінити значення нашої роботи на нинішній період.

Мета роботи: проаналізувати сучасний стан та перспективи розвитку сфери підготовки фахівців для галузі туризму в Україні та світі.

Встановлено, що індустрія туризму та готельного господарства постає як один із регуляторів зайнятості населення.

Щорічно у цій сфері створюється 3 млн. робочих місць. Наприклад, ринку робочих місць Європейського Союзу 13% займає туризм [3].

Приклади розвинених у туристичному відношенні країн (Іспанія, Туніс, Італія, Греція, Франція, Австрія), де в секторі обслуговування працює від 20 до 50% зайнятого населення показують, що з трьох нових професій, як правило (особливо для молоді), дві можуть виникнути саме у туристській сфері [1].

Чисельність працівників туристських підприємств України становить близько 60 тисяч, а з урахуванням інших областей народного господарства, які беруть участь в обслуговуванні туристів (транспорт, готельний бізнес, торгівля, зв'язок, розваги та ін., за розрахунками СОТ налічується понад 100 таких галузей), ця цифра досягає 1,8 – 2 млн. осіб [2]. І, як показує досвід останніх років, ця цифра продовжуватиме зростати. Тому питання кадрового забезпечення сфери найближчим часом у нашій країні стоятиме досить гостро.

В даний час освітою для сфери туризму в Україні займається близько 50 середніх та вищих навчальних закладів різних форм власності.

До них входять загальноосвітні та спеціалізовані профільні школи, ліцеї, гімназії, коледжі, інститути, університети, академії.

Особливо можна виділити спеціалізовані вузи туристичного профілю (Київський інститут туризму та готельного господарства, Інститут туризму федерації профспілок України, Донецький інститут туристського бізнесу), які здійснюють підготовку спеціалістів найвищого інституційно-управлінського рівня. Окрім них ціла низка вищих навчальних закладів у рамках своєї компетенції організувала на окремих факультетах та кафедрах підготовку фахівців для туризму. Так, Національний університет ім. Т.Г.Шевченка на історичному факультеті здійснює навчання майбутніх екскурсоводів; Одеський державний економічний університет на факультеті міжнародної економіки організував підготовку кадрів зі спеціалізації “Економіка та організація туризму”; Харківський державний університет харчування та торгівлі та Запорізький національний університет готують спеціалістів з організації ресторанного та готельного сервісу тощо.

Відповідно до «Концепції кадрового забезпечення туристичної галузі України» основними принципами підготовки фахівців для сфери туризму мають стати:

безперервність та ступінчастість освіти, випереджальний характер навчання, єдність теорії та практики, формування загальнолюдських цінностей, міжнародне орієнтування програм підготовки.

Але за «видимим благополуччям» розвитку української освіти у туризмі та готельному господарстві ховаються й численні проблеми. Це і якість підготовки випускників, рівень навчальних планів, методичних розробок та їх адаптованості до умов сучасного туристичного ринку, де триває жорстка конкурентна боротьба.

Проблему освіти необхідно вирішувати з урахуванням основних факторів і нових тенденцій XXI століття, які все більше виявляються: глобалізації та зростання конкуренції; поступового зникнення міжнародних кордонів; високої мобільності капіталів та робочої сили; розвитку сфери послуг та зростання впливу Світової організації торгівлі; поширення нових технологій, особливо в галузі інформатики та телекомунікацій; розвитку промисловості туризму, культури та відпочинку; збільшення тривалості життя; зростання занепокоєння і невпевненості у майбутньому, викликаних зміною роботи.

Як показують дослідження українських фахівців, принципова кадрова схема у туризмі включає дві системи підготовки: спеціалізована професійна підготовка для підприємств, які безпосередньо беруть участь у виробництві туристського продукту; підготовка спеціалістів масових професій для суміжних галузей національної економіки.

У цьому кожна з цих систем має освітні рівні: вищий (інституційно-управлінський) рівень, середній рівень (управлінсько-технологічний), початковий або нижчий рівень (технологічно-виконавчий).

Для вирішення цього завдання необхідні спільні зусилля всіх зацікавлених сторін: державні органи управління; ВНЗ, що займаються підготовкою кадрів для туристичної промисловості; підприємств, які працюють у туризмі; фахівців з психології та педагогіки; співробітників науково-дослідних інститутів, що вивчають професійне становлення особистості.

Аналіз ситуації, пов'язаної зі станом кадрових ресурсів для сфери туризму, підтверджує необхідність коригування доктрини національної системи освіти, що базується на трьох теоретико-методичних компонентах її реалізації: побудови професійно-кваліфікаційної структури кадрових ресурсів та робочих місць у національній системі туризму України; розроблення теоретико-методичних основ змісту професійної освіти спеціалістів; створення нормативно-правової бази, що забезпечує

ефект функціонування державних та недержавних освітніх установ туристичного профілю [4, 5].

Ставлячи перед собою завдання підвищення якості туристської освіти, потрібно враховувати тенденції розвитку світового туризму, досвід передових зарубіжних країн у навчально-освітньому процесі, який перебуває у стані постійного пошуку шляхів удосконалення туристської освіти.

Висновки:

1. Український туристський ринок розвивається швидко. Але щоб він став цивілізованим, потрібні грамотні фахівці. Навчальних закладів із підготовки туристських кадрів та курсів підвищення кваліфікації багато. Але який на сьогоднішній день стан туристської освіти, які існують проблеми та які можливості їх вирішення – ось основні питання, порушені в цій статті.

2. У багатьох країнах світу левову частку всього зайнятого населення складають працівники туріндустрії. Для підготовки цих кадрів створюється цілком мережа великих навчальних закладів.

3. Змістовий аналіз науково-методичної літератури показав, що програми підготовки кадрів для сфери туризму в багатьох країнах світу різні, і створення уніфікованої системи є пріоритетним напрямом у цій галузі.

4. Дослідження умов ринку туризму показало, що доцільно вести підготовку за двома напрямками (підготовка спеціалістів для туристських підприємств; підготовка кадрів для суміжних галузей), кожний із яких включає різні освітні рівні.

5. Багаторівнева та безперервна підготовка та перепідготовка дозволить швидше вирішити завдання прискореного насичення соціальних туристських рухів, туристських підприємств та комплексу, що їх обслуговує, кваліфікованим персоналом, фахівцями та працівниками.

Перспективним напрямом у галузі підготовки професійних туристських кадрів в Україні є розробка єдиного стандарту, так званої моделі спеціаліста для сфери туризму.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Герасименко В.Г. Трансформація міжнародного туризму та її відображення у процесі підготовки кадрів // Регіональний збірник наукових праць з економіки. Донецьк: Прометей, 2019. Вип.1. З. 114-120.

2. Державна програма розвитку туризму на період 2011-2020 років.

3. Крупеніна Т. Соціальні проблеми розвитку промисловості туризму // Управління персоналом. 2011. №5. З. 38-43.
4. Пузакова Є.П. Міжнародний туристичний бізнес Москва: «Видавництво ПРИОР», 2020. 240 с.
5. Ткаченко Т., Мельниченко С. Підготовка фахівців для сфери туризму // Освіта України. 2017. №7. З. 6.

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЄКТАМИ

*Кучер Л.Ю., д.е.н., професор,
професор кафедри підприємництва та екологічної експертизи товарів,
Національний університет «Львівська політехніка»*

Одним із сучасних мегатрендів економічного розвитку є цифровізація. У контексті наших наукових досліджень, які пов'язані з управлінням інноваційними проєктами в аграрних підприємствах, зазначимо, що цифровізація управління інноваційними проєктами в аграрному секторі передбачає насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами, що націлені на активізацію електронно-комунікаційного обміну між суб'єктами господарювання. Якщо ж розглядати вплив цифровізації на управління інноваційними проєктами в освітній і науковій сфері, то в цьому випадку цифровізація передбачає насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами, що спрямовані на активізацію електронно-комунікаційного обміну між суб'єктами освітнього процесу та суб'єктами наукового процесу. Абсолютно очевидно, що і в першому, і в другому випадку цифровізація потребує формування та розвитку цифрової компетентності особистості, що забезпечуватиме її готовність до виконання професійної діяльності у відповідності до вимог часу [1].

Щорічно Інститут розвитку менеджменту (IMD) оприлюднює рейтинг глобальної цифрової конкурентоспроможності країн, у якому оцінюється швидкість технологічних перетворень, які відбуваються в країнах. Метою рейтингу цифрової конкурентоспроможності є оцінка рівня сприйняття країною цифрових технологій, що ведуть до трансформації в урядовій практиці, бізнес-моделях і суспільстві в цілому. Дослідження охоплює 63 країни, кожна з яких у рейтингу оцінюється на основі аналізу 50 індикаторів за трьома основними показниками: знання, технології, майбутня готовність. За глобальним індексом цифрової конкурентоспроможності Україна наразі не вирізняється, більше того, вона входить до переліку 10-найгірших країн рейтингу (при цьому Польща займає середні позиції).

У категорії «Знання» розрив між Польщею та Україною є незначним, при цьому в категорії «Технології» він є більшим, а в категорії «Майбутня готовність» – найбільш значним. До слабких сторін України автори дослідження відносять захист прав на

інтелектуальну власність, насамперед існування піратства, банківські й фінансові сервіси, високі інвестиційні ризики, а також рівень кібербезпеки. До сильних сторін країни віднесені можливості розпочати бізнес, швидкість інтернет-підключень, е-демократія, використання великих даних та якість навчання [2].

Індекс мережевої готовності – це комплексний показник, що характеризує рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій і цифрової економіки в країнах світу, вважається одним із найбільш важливих показників інноваційного й технологічного потенціалу країн світу і можливостей їх розвитку у сфері високих технологій і цифрової економіки. Дослідження проводить Інститут Портуланс у партнерстві зі Світовим альянсом інформаційних технологій і послуг. Україна, нажаль, не є лідером Європейського регіону (64 місце із 134 країн у 2020 році).

До слабких сторін України автори дослідження відносять якість законодавства, в тому числі з регулювання діяльності ІКТ, покриття мобільним зв'язком 4G та кількість абонентів мобільного широкосмугового доступу, а також низька можливість використання цифрових платформ у сільській місцевості. До сильних сторін країни віднесені рівень грамотності дорослого населення та законодавство у сфері електронної комерції, можливість адаптації правової бази до нових технологій, можливість розпочати бізнес, е-демократія, наявність інноваційних технологій [3].

Отже, персональна участь автора в стажуванні «Формування компетентності та розвиток професійно-педагогічної майстерності викладача закладу фахової передвищої та вищої освіти» була пов'язана з підвищенням рівня професійної компетентності з тим, щоб у подальшому поліпшити якість викладання дисциплін для забезпечення вищого рівня готовності майбутніх фахівців аграрного сектора до фахової діяльності. Здобуті в процесі стажування компетентності, у тому числі щодо організації дистанційного навчання за допомогою програми Microsoft Teams, можуть бути використані під час професійно-педагогічної діяльності.

Стажування допомогло дещо краще пізнати польський досвід здійснення освітньої діяльності, усвідомити й критично проаналізувати власний досвід, дізнатися деякі раніше не відомі особливості управління освітнім процесом (зокрема, щодо мотивації до навчання, не оприлюднення інформації щодо навчання студентів, інклюзивного навчання). Разом із цим, стажування було б більш цінним, якби більше уваги було приділено таким питанням організації освітнього процесу:

1. Які особливості розроблення (зокрема, кого залучають, хто ініціює, як визначають перспективність і доцільність) та реалізації освітніх програм у Польщі?

2. Як і на основі яких критерії підбирають компоненти освітніх програм?

3. Яке річне навантаження студентів і викладачів? Яке співвідношення аудиторної та самостійної роботи?

4. Як стимулюється підвищення педагогічної майстерності викладачів?

5. Які особливості підготовки наукових кадрів у Польщі?

Відповіді на вказані та інші питання щодо безпосереднього практичного досвіду організації освітнього процесу в ЗВО Польщі були б корисними під час розроблення та вдосконалення освітніх програм у ЗВО України. Таким чином, рефлексивний аналіз участі в стажуванні «Формування компетентності та розвиток професійно-педагогічної майстерності викладача закладу фахової передвищої та вищої освіти» вказує на її вплив на формування та розвиток професійної, зокрема цифрової, компетентності особистості, і визначає перспективні напрями поліпшення програми з урахування зацікавлених сторін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кучер Л. Ю. Економічні засади управління інноваційними проєктами підприємств аграрного сектора: теорія та практика: моногр. Харків: ФОП Бровін О.В., 2021. 640 с.

2. IMD World Digital Competitiveness Ranking. URL: <https://imd.cld.bz/IMD-World-Digital-Competitiveness-Ranking-2020/18>.

3. Network Readiness Index 2020. Ukraine. URL: <https://networkreadinessindex.org/wp-content/uploads/2020/12/Ukraine.pdf>.

ЕКОЛОГІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯМ

*Лобунько Юлія, к. е. н., асистент кафедри садово-паркового господарства, геодезії і землеустрою,
Додурич Валерій, асистент кафедри садово-паркового господарства, геодезії і землеустрою,
ЗВО «Подільський державний університет»*

Останнім часом відбувається наростання екологічних проблем в сфері використання земельних ресурсів. Формування ефективної земельної політики, а також визначення цільових показників управління земельними ресурсами потребують наявності чітких нормативних документів, які б дозволяли, використовуючи наявні інформаційні джерела, оцінити впливи на навколишнє середовище і кількісно оцінити екологічну ефективність діяльності господарюючих суб'єктів – землекористувачів.

Найвищу доказовість результати оцінки екологічної ефективності землекористування будуть мати в тому випадку, якщо вона буде здійснюватися відповідно з міжнародними стандартами в галузі управління навколишнім середовищем.

Відповідно до цього, аналіз адаптованості сучасного земельно-кадастрового обліку в Україні для оцінки показників стану навколишнього середовища (землі) потрібно здійснювати згідно з міжнародним стандартом ISO 14031 “Управління навколишнім середовищем. Оцінка екологічної ефективності” [4].

Система управління навколишнім середовищем передбачає структурований процес для досягнення постійного поліпшення, а швидкість і розмах цього процесу повинні визначатися з врахуванням економічних та інших обставин. Слід також мати на увазі, що створення і введення в дію системи управління навколишнім середовищем саме по собі необов'язково призводить до негайного зменшення негативного впливу на довкілля, але інтеграція оцінки екологічних аспектів із загальною системою адміністративного управління дозволяє ефективніше впроваджувати заходи щодо охорони довкілля і визначати їх результативність.

Оцінка екологічної ефективності використання земель потребує наявності достатньої, періодично поновлювальної інформації, що різнобічно характеризує стан земельних ресурсів. Основним джерелом такої інформації слід вважати державний земельний кадастр.

Відповідно до стандарту, оцінка екологічної ефективності – це внутрішній процес управління, що використовує показники, одержані на базі інформації, яка дозволяє зрівняти минулу та поточну екологічну ефективність організації із критеріями цієї ефективності [4].

Оцінка екологічної ефективності має відповідати місцю розташування і типу організації, її потребам та пріоритетам, бути економічно ефективною й становити частину регулярних ділових

функцій і діяльності землекористувачів. Інформація, одержана при такій оцінці, дозволяє: визначити необхідні дії для забезпечення відповідності екологічної ефективності організації встановленим критеріям; ідентифікувати важливі екологічні аспекти; виявити можливості удосконалення управління екологічними аспектами (наприклад запобігання забрудненню земель); виявити тенденції зміни екологічної ефективності; підвищити ефективність і результативність всієї діяльності організації; ідентифікувати стратегічні можливості.

Міжнародний стандарт ISO 14031 визначає такі сім показників стану навколишнього середовища, що характеризують стан поверхневого шару землі в місцевому або регіональному масштабі:

Поблизу об'єктів організації: 1) концентрація певних забруднювачів у поверхневих шарах ґрунту у визначених місцях; 2) концентрація певних поживних речовин у ґрунті;

У певному районі: 3) площі відновлених земель; 4) площі, відведені для поховання відходів; туризму; зайняті болотами; 5) неокультурені та несільськогосподарські площі; 6) території, що охороняються; 7) ерозія поверхневого шару ґрунту, що піддається виміру.

Оцінка екологічної ефективності здійснюється шляхом аналізу динаміки цих показників у часі, на основі чого робляться висновки про результативність екологічної політики землекористувачів (підприємств та організацій).

Відповідно до ст.203 Земельного кодексу України [1], одним з елементів кадастрового обліку якості земель є збір відомостей про ступінь забруднення ґрунтів. Тобто, земельно-кадастрова інформація має містити дані про концентрацію забруднювачів у поверхневих шарах ґрунту. В той же час згадана інформація нині збирається та опрацьовується у процесі систематичних спостережень, які здійснюються у складі моніторингу земель. Відомості про концентрацію поживних речовин у ґрунті у земельно-кадастровій інформації, як окремий інформаційний шар не обліковуються. Але, незважаючи на це, опосередковано ці дані можуть бути одержані з матеріалів бонітування ґрунтів сільськогосподарських угідь, де вони використовуються для порівняльної характеристики родючості ґрунтів. Для аналізу динаміки вмісту поживних речовин у ґрунтах необхідно додатково залучити матеріали державного моніторингу ґрунтів і агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення.[5]

Державна статистична звітність з кількісного обліку земель (форми №б-зем, ба-зем, бб-зем, 2-зем [2]), яка на регулярній основі ведеться в складі земельного кадастру, дозволяє визначити площі земель, що використовуються для поховання відходів, туризму, а також зайняті болотами.

Так, графа 51 форми б-зем містить дані про площі земель для видалення відходів – землі, які використовуються під установками для очищення відходів і їхніми допоміжними майданчиками, а також звалища сміття всіх видів.

Із загальної площі земель, які перебувають у власності та користуванні всіх юридичних і фізичних осіб, у графі 80 вказуються площі земель рекреаційного, а у графі 81 – історико-культурного призначення. Суму цих двох показників можна прийняти як визначені у стандарті “землі туризму”.

У графі 63 вказуються дані про відкриті заболочені землі (болота) – землі (не зайняті лісовими насадженнями), що частково, тимчасово або постійно затоплюються водою і які в незатопленому стані є вологим, губчастим субстратом, а рослинність яких складається переважно із розкладеного моху та інших рослин.

Неокультурені площі в певному районі можуть бути визначені як значення графі 66 – сухі відкриті землі з особливим рослинним покривом, ділянки, які не обробляються і не вкриті лісом, але на площі понад 25% покриті деревною або напівдеревною рослинністю (папороті, вереск, рокитник та ін.), а також рослинами з низькими поживними властивостями; незаймані степові заповідні землі.

Несільськогосподарські площі в певному районі дорівнюють різниці загальної площі земель (графа 2) та площі сільськогосподарських земель, які використовуються для виробництва сільськогосподарської продукції, обслуговування сільського господарства (виробничі будівлі й двори, господарські шляхи, прогони) тощо (графа 3).

Визначені стандартом “території, що охороняються” можна інтерпретувати як площу природоохоронного призначення, яка обліковується у графі 78 статистичної форми.

Показники ерозії поверхневого шару ґрунту можуть бути визначені через динаміку площ еродованих земель (у тому числі за ступенями еродованості). У використуваній нині формі обліку якості земель “Характеристика сільськогосподарських угідь за механічним складом ґрунтів та ознаках, що впливають на їх родючість” площа земель, що піддані сумісній дії водної та вітрової ерозії, показана у графі 52. Площі земель, що піддані водній ерозії (всього, слабо, середньо, сильно), відображені відповідно у графах 53–56 згаданої форми.

Проте земельний кадастр володіє застарілою інформацією про властивості і ерозію ґрунтів на основі картографічних матеріалів великомасштабних ґрунтових обстежень 60-х років 19 століття. Тому необхідне поповнення інформації сучасними даними, особливо про землі сільськогосподарського призначення на основі паспортизації земель і нових ґрунтових обстежень, що вимагає створення єдиної інформаційної бази даних на основі ГІС та координації роботи по збору цієї інформації всіма профільними державними установами.

Передбачається, що впровадження системи управління навколишнім середовищем, описаної в удосконаленій системі стандартів ISO 14000 [6], приведе до підвищення екологічної ефективності, оскільки в основі стандарту лежить концепція, відповідно до якої організації та підприємства (землекористувачі) повинні періодично аналізувати та оцінювати свою систему

управління навколишнім середовищем, щоб виявити сприятливі можливості для його поліпшення. Оцінка екологічної ефективності землекористування згідно з міжнародними стандартами дозволить удосконалити систему управління земельними ресурсами в Україні в контексті стратегії європейської інтеграції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Земельний кодекс України: Прийнятий 25.10.2001 № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27.
2. Про затвердження форм державної статистичної звітності з земельних ресурсів та Інструкції з заповнення державної статистичної звітності з кількісного обліку земель (форми № 6-зем, ба-зем, 6б-зем, 2-зем): Наказ Держкомстату України від 05.11.1998 № 377 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 50. – 218 с.
3. Євсюков Т.О., Мартин А.Г. Деякі підходи до екологічної оцінки стану землекористування на основі даних земельного кадастру // Землевпорядний вісник. – 2004. – № 2. – С. 65-69.
4. W. Lee Kuhre. ISO 14031 – Environmental Performance Evaluation (EPE). Book 4: Practical Tools and Techniques for Conducting an Environmental Performance Evaluation / Prentice Hall, 1997. – 480 p.
5. Про затвердження Положення про моніторинг земель: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.1993 р. № 661 // Земельне законодавство України: Збірник нормативних актів судової та арбітражної (господарської) практики: У 2-х кн. – К.: Урожай, 2002. – Кн. 2. – С. 33-35.
6. Е-курс лекцій за темою: "Розробка систем управління навколишнім середовищем на основі стандартів ISO 14000" / Електронний ресурс / Режим доступу: <https://www.klubok.net/article53.html>

APPROACHES TO THE CREATION AND MODERNIZATION OF INFORMATION SYSTEMS IN ECONOMIC AREA ON THE BASIS OF THE COMMON STATISTICAL PRODUCTION ARCHITECTURE

Lumpova Tetiana, Separate structural subunit «Optical and mechanical professional college of Taras Shevchenko National University of Kyiv», PhD in Economics

The continuous growth of the amount of economic information necessary for decision-making is conditioned by the use of additional sources of information. If in the recent past economic studies were mostly focused on traditional sources of information such as: data from official statistics, administrative data, information from own information systems; these sources are now increasingly combined with information from open data sources such as social and search networks. This information is often referred to as "big data", which is obtained and is characterized by its diversity, large volume, and high speed of its increase.

This challenge prompted the Economic Commission for Europe of the United Nations (EEC) in 2010 to begin the modernization of the European Statistical System (ESS) and in 2012 to define the program for its development until 2020 "ESS Vision 2020", which provided for the unification production process in national statistical organizations according to the typical scheme of an enterprise in the field of statistics (Generic Enterprise Model for Statistics - GEMS). This program was largely successfully implemented, including and in the statistics of Ukraine.

The goal of the modernization of the ESS was the implementation of the Common Statistical Production Architecture (CSPA), oriented towards the use of service-oriented architecture (SOA) and based on the Generic Activity Model for Statistical Organization (GAMSO), Generic Statistical Business Process Model, (GSBPM) and Generic Statistical Information Model (GSIM), logical information model CSPA (Logical Information Model - LIM), as well as on the use of a set of typical models editing (Generic Statistical Data Editing Models - GSDEMs). Detailed descriptions of these models are available on the ECE website at <https://unece.org/statistics/modernization-official-statistics>. The implementation of "ESS Vision 2020", which is currently under further development, facilitates access by a wide range of users to a combination of multi-purpose statistical products and statistical data repositories (e.g. basic statistics, national accounts) with the provision of answers to individual requests (e.g. indicators for specific objectives), creates an infrastructure for access to microdata for research purposes while ensuring privacy protection. Important aspects of this program are the

introduction of a process approach to production, the transition of information systems (IS) to the SOA, the use of data warehouses.

CSPA has a fairly universal character and can be adapted to the needs of organizations, enterprises, corporations that are engaged in processing large volumes of economic information and analytical research in their subject area. Not enough attention is paid to this issue in domestic scientific sources. The purpose of the work is to determine the key elements of CSPA, the use of which in own IS will contribute to the reduction of costs for the production process and increase the quality of the resulting information, the evaluation of which for use in economic calculations usually consists of the following dimensions: accuracy, relevance, timeliness, accessibility, the possibility of interpretation and consistency. Consideration will also be given to aspects related to the modernization of existing IS to implement CSPA ideas, as well as problematic points to be resolved.

According to its ideology, CSPA corresponds to the concept of enterprise architecture proposed by J. Zachman and used by large international companies (for example, General Motors, Bank of America). In view of this, it is appropriate for the organization's own needs to consider CSPA without reference to the statistical field. The CSPA concept is aimed at creating an agreed set of unified principles and standards to ensure the expansion of interaction within and between statistical organizations, allows for the simplification of standardization of components of statistical production regardless of their origin, and ensures the effective implementation of the modernization of the production system. CSPA reflects the production needs of the organization and its intended achievements, ensures the correspondence of the IS development strategy to these needs and goals, and also helps to eliminate isolated processes, strengthen cooperation between different departments of the organization, and bring technologies in line with growing production needs. Considering CSPA as a generalized reference model, it is possible to build a custom model that selects from CSPA only those aspects that meet the production needs of the organization.

For architecture, an important concept is "distribution of objects of attention", according to which architecture is divided into several "projections". In CSPA, such "projections" are: 1) production architecture, which defines the subject and method of activity of the industry; 2) information architecture, which describes information, its movement and methods of use in the industry, as well as methods of managing such information; 3) application architecture, which describes a set of practices used to select, define, or design software components and the relationships between them; 4) technological architecture describing infrastructure technologies that support other projections of the architecture.

CSPA is based on the SOA model and, accordingly, is service-oriented, where a service is a representation of a real subject activity with a predetermined result, has autonomy and can be repeatedly involved in different production processes. The basic elements of CSPA are the GSIM information model combined with the organization of the statistical production process according to GSBPM. The GSBPM model is a flexible tool for determining the composition of the stages of statistical production and describing their functionality, so it can be adapted to similar economic information processing processes. For the successful implementation of the GSBPM model, it is important to determine the composition of the objects of the meta-information system used at each stage, primarily to ensure the assessment of information quality.

GSIM was created as a reference framework of information objects to provide the possibility of a universal description of the system, determination of data and metadata necessary for the production process, as well as management of their processing and use. In the conceptual scheme of the industrialization of statistics, GSBPM and GSIM perform the function of restrictive structures to ensure the standardized, typical industrial production of statistical data. They will perform a similar function in the process of processing economic information under the CSPA.

To adapt the CSPA to the organization's needs, the GSBPM and GSIM should be the first consideration. In the ESS, GSBPM is considered as a tool for harmonizing all types of statistical activities, that is, not only the direct production of statistical products, but also planning, resource management, organization of protection of statistical information, etc. GSBPM requires the standardization of the description of all procedures/operations used in the process of production activities, which provides the possibility of using a single scheme for storing data and metadata, as well as mechanisms for their management within the framework of IS. This approach should contribute to the creation of metadata-driven IS, as well as the optimization of not only the procedures related to information technologies (for example, the collection of input data, the use of electronic reporting, the automated formation of analytical products), but also the applied methodology and organizational procedures. GSBPM allows you to investigate two important aspects of production: on the one hand, it is the direct activity during the execution of each process, and on the other hand, the analytical results produced as a result of this activity.

In GSIM, more than 110 information objects are defined, divided into 4 main groups, according to which it is possible to evaluate the completeness of information:

1) Business – the group is used to register the development and planning of statistical programs and the process of their implementation, and in the general case, this is the definition of consumer needs, according to which a program of implementation of actions to meet these needs is formed and an evaluation of this program is carried out;

2) Exchange - the group is used to catalog information entering and leaving the organization through exchange channels. These are objects that describe the collection and distribution of information;

3) Concepts - the group is intended to describe the concepts used in the production process and their practical implementation, to determine the meaning of the data. This group includes classifications, economic indicators and registration signs, sets of observation units, rules/algorithms/criteria for forming economic indicators and sets of observation units, conducting classifications;

4) Structures - the group determines the technological aspects of the implementation of the production process. It provides a description and definition of terms used that relate to information and its structure. These are primarily information objects that describe the results of the stages of the production process according to GSBPM. These objects include results - products, services, data arrays.

For a practical solution to the problem of industrialization, it is necessary to establish connections between GSBPM phases/processes/operations and GSIM information objects. These relationships should define the necessary inputs and metadata for GSBPM processes/operations, as well as the informational outputs of these processes/operations. Thus, GSBPM is a conceptual representation of the production process, and GSIM is a concept of the information structure used in this process. At the level of practical implementation, methods are specified through a specific configuration of GSBPM for processing a specific information source, and technologies are defined for the corresponding configuration of GSIM from the point of view of processing information objects and means of implementing methods defined by GSBPM. Note that GSIM information objects include objects that are used only in the process of producing results (within the ESS - statistical), and not at the technological level, that is, those that do not depend on the system's information technology implementation platform.

The main problematic aspects of the implementation of CSPA are the development of a classifier of economic indicators and the unification of the information processing process as a set of operations, the implementation of which is based on the use of standard meta-

descriptions. The latter will make it possible to use existing and specially developed standard services, which, in turn, will make it possible to switch to SOA.

The adaptation of the approach implemented in the ESS will allow to approach the solution of the problem of production with greater flexibility and accelerated rates of results based on the processing of large volumes of economic data, but with lower resource costs.

ДОСВІД ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ НАВЧАЛЬНО МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН НА ЕКОНОМІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ ЗАПОРІЗЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Макаренко О.І., к.е.н., доцент, доцент кафедри економічної кібернетики ЗНУ

Запорізький національний університет – заклад вищої освіти, що діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх потреб, інтересів і здібностей.

Відомий і престижний заклад вищої освіти України, який продовжує найкращі освітні традиції, тісно пов'язані зі славетним минулим запорізького краю, його багатою історією.

- До структури університету входить 12 факультетів.
- На сьогодні в університеті навчається більше 17 тисяч студентів.
- ЗНУ здійснює підготовку фахівців за ступенями «Бакалавр» за 110 освітніми програмами та «Магістр» – 85 освітніми програмами

Освітній процес регламентується та здійснюється на основі «Положення про організацію освітнього процесу в Запорізькому національному університеті», що розроблено відповідно до Конституції України, законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку, Статуту Запорізького національного університету та інших нормативно-правових актів у галузі вищої освіти.

Система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти передбачає здійснення в Університеті таких процедур і заходів:

- 1) визначення принципів і процедур забезпечення якості вищої освіти;
- 2) здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;
- 3) щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників Університету та оприлюднення результатів таких (регулюється Положенням про моніторинг та контроль якості навчання у ЗНУ та Положенням про рейтингову систему оцінки діяльності кафедр ЗНУ);
- 4) забезпечення підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників згідно вимог законодавства;

5) забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу;
6) забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;

7) забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації;

8) забезпечення ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових працях працівників Університету і здобувачів вищої освіти, дотримання принципів академічної доброчесності учасниками освітнього процесу;

9) інших процедур і заходів, які вносяться за пропозиціями факультетів.

Система забезпечення університетом якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) за його поданням оцінюється Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти або акредитованими ним незалежними установами оцінювання та забезпечення якості вищої освіти на предмет її відповідності вимогам до системи забезпечення якості вищої освіти, що затверджуються Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

Окрім загальних вимог внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в ЗНУ перед початком навчального року здійснюється перевірка наповнення методичними матеріалами дисциплін.

Наприклад, перед початком 2020/2021 навчального року на виконання наказу ректора ЗНУ «Про навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в 2020/2021 навчальному році» №289 від 24.06.2020 необхідно було наповнити електронні курси навчальних дисциплін методичними матеріалами відповідно до Інструкції з розробки та налаштування електронного курсу в СЕЗН ЗНУ.

Готовність викладачів економічного факультету до підготовки здобувачів вищої освіти в умовах карантинних обмежень (он-лайн навчання) визначалася за станом наповненості електронних курсів дисциплін у системі дистанційного навчання MOODLE. Перевірку стану наповненості дисциплін здійснено за такими складовими:

- нульова секція (силабус, інформація про автора, затверджена робоча програма дисципліни (підписана, з печаткою), презентація дисципліни, система накопичення балів, посилання на базовий підручник, посилання на інформаційні ресурси, інші матеріали, які можуть використовуватися у навчальному процесі);

- поточні модулі (лекційний матеріал, матеріали до практичних або лабораторних занять, тести поточного контролю, практичні завдання);

- підсумковий контроль (питання до заліку або екзамену, індивідуальне завдання, тести ректорського контролю, підсумковий контроль).

Також, на початку навчального року здійснюється самоаналіз навчально-методичного забезпечення дисциплін (рис. 1).

САМОАНАЛІЗ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ЗНУ НА " " 20_20 н.р.

КАФЕДРА _____

Позначки:
 "+" – розроблено, немає зауважень (є в паперовому варіанті);
 "e" – розроблено, немає зауважень (є в електронному варіанті на кафедрі);
 "-" – немає в наявності; необхідно доповнити; потребує переробки;
 "нп" – не передбачено навчальним планом

Назва дисципліни	ІПВ викладача	Освітній ступінь, курс, семестр	Освітня (освітньо-професійна) програма	Складові НМҚД																
				Робоча програма навчальної дисципліни (типа позначки "+", "e", "-", "нп")	Зміст лекційних занять	Метод. забезпечення семінарських занять	Метод. забезпечення практичних занять	Метод. забезпечення лабораторних занять	Метод. забезпечення самостійної роботи (індивідуального завдання)	Метод. забезпечення групового контролю	Метод. забезпечення ілюстративного контролю	Метод. розробки інваріантних завдань	Комплексні контрольні роботи	Метод. розкриття та тематика курсових робіт	Контроль забезпеченості дисципліни навчальними матеріалами					
				☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
				☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Рис. 1 Таблиця самоаналізу навчально-методичного забезпечення дисциплін (заповнюється особисто викладачем, що веде дисципліну).

http://sites.znu.edu.ua/navchalnyj_viddil/3655.ukr.html

Аналізуючи результати перевірки наповненості електронних курсів дисциплін у системі дистанційного навчання MOODLE було встановлено, що у 2020/2021 н.р. науково-педагогічними працівниками економічного факультету викладається 250 дисциплін, з них у системі Moodle станом на 01.09.2020 р. стовідсоткове наповнення має 81 % дисциплін. При чому, силабуси, робочі програми, тестові завдання має сто відсотків дисциплін, що стосується інших складових, то показники різняться.

За результатами самоаналізу навчально-методичного забезпечення дисциплін було отримано дещо інші показники. Так, наповненість курсів, що викладаються науково-педагогічними працівниками економічного факультету склала майже 98 %, зі стовідсотковим наповненням всіх складових, за виключенням матеріалів до самостійної роботи, методичних матеріалів до лекційних занять, готовність яких складала майже 80 %.

Отже, на економічному факультеті ЗНУ стикнулися з проблемою неадекватного самооцінювання викладачами навчально-методичного забезпечення дисциплін. Крім того, при більш ґрунтовному аналізі наповненості електронних курсів дисциплін у системі дистанційного навчання MOODLE було встановлено по деяких дисциплінах

таке: формально всі складові є, а реально ці складові мають низький рівень змістового наповнення. Зокрема, лекційний матеріал представлено у вигляді переліку питань та термінів, що вивчаються за темою, відсутність тексту лекцій або короткого конспекту, відсутність презентацій лекцій, методичний матеріал до лабораторних занять містить лише завдання та його варіанти, а хід його виконання не представлено, відсутність адекватних контрольних заходів, неякісні посилання на електронні ресурси (посилання не працюють), відсутність авторських методичних видань тощо.

Таким чином, виникає питання: як досягти програмних результатів навчання, якщо студентам пропонується методичне забезпечення низької якості.

Якісне змістове наповнення дозволить реалізувати принципи організації навчально-пізнавальної діяльності студента, а саме: інтерактивність навчання, свідоме засвоєння знань, мотивацію до навчання, адаптивність, активність та самостійність та інші.

Загальні вимоги до змістового наповнення дисциплін.

Особливу увагу, на мою думку, в умовах он-лайн навчання, необхідно приділити доступності сприйняття навчального матеріалу, а саме:

- навчальний зміст дисципліни має бути зрозумілим для студентів **за рахунок структурування і систематизації навчального матеріалу**, зокрема методичних понять, теорій, фактів;
- **теоретичний матеріал** має бути підкріплено **достатньою кількістю практичних прикладів**, що дозволяє студентам усвідомити його, набути відповідних вмінь та навичок під час практичних та лабораторних занять.

Одним із заходів підвищення якості змістового наповнення дисципліни – є налагодження зворотного зв'язку «Студент-Викладач», що дозволить визначати проблемні питання змістового наповнення та своєчасно їх вирішувати.

Перспективою подальших досліджень автора є розробка вимог та критеріїв оцінювання змістового наповнення навчальних дисциплін.

Чим корисним було стажування:

- ознайомлення з досвідом організації освітнього процесу у польських закладах освіти;
- досвід міжнародної співпраці;
- академічна мобільність викладача та студента, можливості навчання школярів та студентів у польських навчальних закладах (правила вступу, співпраця);
- інформація інших навчальних закладів стосовно організації навчального процесу, наукової та методичної роботи;
- можливості професійного зростання.

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ

*Мішина Людмила Яківна, викладач-методист викладач економічних дисциплін,
Відокремлений структурний підрозділ «Оптико-механічний фаховий коледж
Київського національного університету імені Тараса Шевченка»*

В епоху інформаційного суспільства володіння інформаційними та комп'ютерними технологіями стає головною компетентнісною вимогою до кожної людини на певному етапі її життя. Зрозуміло, що таким обсягом інформації, що в геометричній прогресії накопчується на людину, людський мозок вже не здатний оперувати без допомоги комп'ютерно-обчислювальної техніки та інформаційно-комп'ютерних технологій. Ці та інші виклики вимагають нового формату освіти, нових освітніх стратегій, які формують спроможність людини бути адекватною і темпам суспільних змін, і діапазону можливостей для власного розвитку [1].

Проблема застосування освітніх технологій, щодо розвитку здобувачів освіти та формування у них загальних та спеціальних компетентностей сьогодні перебуває в епіцентрі уваги викладача. Спектр технологій, який сьогодні функціонує в освітньому просторі, об'єктивно стає важливим інструментом сучасного педагога і є доволі різноформатним.

Одним із напрямів упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес, який стрімко розвивається, стали хмарні технології. Хмарні технології (Cloud technologies) – це такі технології обробки даних, у яких комп'ютерні ресурси надаються інтернет-користувачу як онлайн-сервіси [4].

Найпоширенішим хмарним сервісом є Google. Використання такого середовища як Google у навчальному процесі значно підвищує інтерес до навчання, створює умови для розвитку, активізує пізнавальну діяльність, розвиває зорову і слухову чутливість, формує вміння сприймати, розвиває спостережливість, сприяє розвитку уваги.

Популярним серед викладачів, особливо в практиці дистанційної освіти, є використання такого веб-сервісу, як Google Classroom. Це простий інструмент, що зв'язує Google Docs, Google Drive і Gmail, допомагає педагогам створювати і впорядковувати завдання, ефективно управляти й оцінювати прогрес (розвиток) здобувачів освіти, здійснювати оцінювання, коментувати й організовувати ефективне спілкування зі студентами в режимі реального часу або в режимі дистанційного

навчання, здійснюючи постійний взаємозв'язок. Основна ціль Google Classroom – спростити процес обміну файлами між викладачами та студентами [2].

Для організації та якісного проведення дистанційних занять з економічних дисциплін в синхронному режимі ефективними є сервіси Zoom, Google Meet, які дозволяють планувати та проводити зустрічі зі здобувачами освіти в форматі відео конференцій, з можливістю демонстрації своїх екранів кожним учасником зустрічі.

Контроль знань здобувачів економічної освіти – важливий структурний компонент навчального процесу, основна функція якого полягає в забезпеченні зворотного зв'язку.

Тестування є досить популярним способом контролю знань. Ефективнішим та оперативнішим видом тестування безумовно є проведення комп'ютерного тестування, яке набуває все більшого поширення в навчальному процесі завдяки автоматизації отримання результатів та певним додатковим умовам, серед яких: варіація вибору відповідної кількості завдань з безлічі однотипних тестів для отримання індивідуального набору питань для кожного студента; можливості переглянути результати відповідей; можливості встановлення граничного часу на виконання кожного завдання. Комп'ютерне тестування дозволяє в найкоротший термін перевірити знання великої групи студентів. В умовах дистанційної освіти оптимальним є використання різноманітних саме онлайн-сервісів для створення тестових завдань та проведення онлайн-тестування. Поряд з використанням різних опитувальників, створюваних за допомогою сервісів Google, зокрема Google Forms, у власній практиці часто застосовуємо такий сервіс, як Online Test Pad. Даний сервіс надає широкі можливості для створення сучасних цікавих завдань, як в умовах дистанційного навчання, так і при роботі зі студентами в аудиторії.

Online Test Pad – безкоштовний багатофункціональний сервіс для проведення тестування та навчання [3]. Серед функціональних можливостей даного сервісу виділяються: конструктор тестів, конструктор опитувань, конструктор кросвордів, комплексні завдання, діалогові тренажери, системи дистанційного навчання та тестування.

Отже, в сучасних реаліях лише широке впровадження нових педагогічних технологій, зокрема хмарних, використання різноманітних онлайн-сервісів тощо, надає можливість найбільш ефективно реалізувати можливості, закладені в інноваційних педагогічних технологіях, для формування необхідних загальних та спеціальних

компетентностей здобувачів, зокрема економічної освіти, в умовах дистанційного навчання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі: колективна монографія / За заг. редакцією Г.Л. Єфремової. – Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. – 444 с.

2. Google Product Forums. URL : <https://productforums.google.com>. (дата звернення: 20.10.22)

3. Гончарюк О.М. Використання сервісу Online Test Pad у підготовці до уроків: <https://naurok.com.ua/vikoristannya-servis-online-test-pad-u-pidgotovci-do-urokiv-243636.html> (дата звернення: 30.09.22)

4. Хмарні технології навчання як інструмент реалізації модернізації викладача: <https://sway.com/s/4KJrqUIQeP3ZitrL/embed>. (дата звернення: 21.10.2022)

ЗМІСТ ТА РОЛЬ ПАРТНЕРСТВА В ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ НА РІВНІ ГРОМАДИ: ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС

*Палилюцько О.М., кандидат історичних наук,
доцент кафедри соціальної роботи, психології та соціокультурної діяльності,
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»*

У зв'язку з соціально-політичними змінами, які відбуваються в українському суспільстві, соціальна робота в громаді набула нового значення. Реформування адміністративно-територіального устрою країни, децентралізація влади, створення об'єднаних територіальних громад, розподіл та делегування повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування сприяють розвитку соціальної роботи та системи надання соціальних послуг населенню. Залучення фахівців із соціальної роботи до надання соціальних послуг на рівні громади вимагає від науковців пошуку відповіді на запитання, якими знаннями, вміннями і навичками мають володіти фахівці, щоб якісно надавати послуги у громаді для жителів громади. Фактично, фахівець із соціальної роботи має розуміти суть поняття «громада», «територіальна громада», їх структуру та особливості організації соціальної роботи в них.

Питанням роботи в громаді як складовій діяльності соціального працівника присвячені окремі праці О. Безпалько, І. Зверєвої, А. Капської, Т. Семигіної, В. Сідорова. Актуальною ця проблематика є і для зарубіжних науковців, зокрема, Г. Брагера, М. Боп, М. Майо, М. Пейна, А. Твелвтріза, П. Тейлора та ін. [2, с. 137].

Соціальна робота в громаді в Україні пройшла декілька важливих етапів у своєму становленні і розвитку. На основі аналізу праць вітчизняних дослідників О. Безпалько здійснила ретроспективний огляд розвитку соціальної роботи в громаді в Україні, відповідно до якого можна виокремити такі важливі етапи:

– період Київської Русі (кінець IX – середина XIII століття) – існування первинних, землеробських громад – люди об'єднувалися з власної волі, переслідуючи власні інтереси;

– XVI-XVII століття – період діяльності братств – міщани об'єднувалися задля вирішення власних проблем, здійснення просвітницької та філантропічної діяльності;

– XV-XIX століття – період існування селянських громад – селяни гуртувалися задля взаємодопомоги, соціальної підтримки бідних та знедолених; громада опікувалася школою, церквою, медициною, убогими та сиротами;

– друга половина XIX – початок XX століття – період створення громадських організацій, гуртків, які називалися «Громадами» - прогресивна інтелігенція об'єднувала зусилля задля здійснення просвітницької, видавничої діяльності, сприяння моральному і матеріальному розвитку людей, соціальній підтримці соціально незахищених верств населення в межах територіальної громади;

– 60-80-ті роки XX століття – період організації соціально-виховної роботи з дітьми і молоддю за місцем їхнього проживання;

– 90-ті роки XXI століття – період становлення соціальної роботи як професії, розвиток соціальних служб, установ та організацій, які надають різного роду послуги дітям, молоді і сім'ям на місцевому рівні.

Початок XXI століття є новим етапом у процесі становлення соціальної роботи в громаді. Децентралізація, створення ОТГ покладають вирішення значної частки питань, в тому числі і у сфері соціального захисту населення, на ОТГ. У зв'язку із цим змінюється базові підходи до розуміння суті самого поняття «соціальна робота в громаді», розширюється функціональне поле та рольовий репертуар фахівця, що працює у сфері надання соціальних послуг «на місцях» [1, с. 17]. Сучасний період історії характеризується розвитком соціальної роботи в ОТГ, що передбачає створення та діяльність різноманітних соціальних служб, установ чи організацій державної та недержавної форм власності, що надають різного роду соціальні послуги цільовим категоріям населення. Сама соціальна робота в територіальній громаді має локальний характер і обмежується географічно кордонами громади, спрямована в першу чергу на активізацію населення задля розвитку громади та покращення умов життєдіяльності в ній.

Україна перебуває на етапі кардинального реформування системи місцевого самоврядування, тобто децентралізації влади, що має на меті внесення змін в адміністративно-територіальний устрій країни (визначення нової територіальної основи організації влади – об'єднаної територіальної громади (ОТГ) та передачу повноважень і ресурсів з державного рівня на місцевий. Реформа децентралізації влади передбачає добровільне об'єднання декількох суміжних громад міст, селищ і сіл із єдиним адміністративним центром та створення на їх базі міських (коли адміністративним центром є місто), селищних (коли адміністративним центром є селище) та сільських (коли адміністративним центром є село) об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Передача повноважень і бюджетів з центру «на місця», розвиток соціальних ініціатив ОТГ є складовою реформи децентралізації влади. Вирішення значної частки соціальних

питань, зокрема питання соціального захисту населення, згідно чинного законодавства, покладено на ОТГ. Це є особливо актуальним сьогодні, адже кількість осіб, які перебувають в складних життєвих обставинах (СЖО) і потребують допомоги в Україні щорічно збільшується [3, с. 42].

Об'єднана територіальна громада (ОТГ) — це спеціальне адміністративно-територіальне утворення, що утворювалося в Україні під час реформи децентралізації у 2015—2020 роках шляхом добровільного об'єднання суміжних територіальних громад сіл, селищ, міст (відповідних сільських, селищних та міських рад). Об'єднані територіальні громади утворювалися відповідно до закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад» і урядової Методики формування спроможних територіальних громад за погодженням із обласними органами державної влади і самоврядування. У червні 2020 року на основі вже утворених ОТГ були сформовані нові територіальні громади, що вкрили собою усю територію України (окрім Чорнобильської зони відчуження та Криму).

Для того, щоб інтереси жителів усіх сіл і селищ в об'єднаних територіальних громадах були належним чином представлені, законом «Про добровільне об'єднання територіальних громад» було запроваджено інститут старост, що мали обиратися жителями відповідних населених пунктів і представляти їх інтереси у виконавчих органах ради ОТГ.

Староста зокрема входив до виконавчого комітету ради ОТГ за посадою, мав допомагати жителям свого населеного пункту із підготовкою подачі документів до органів місцевого самоврядування, брати участь у підготовці бюджету ОТГ у частині, що стосується його населеного пункту, а також здійснювати інші обов'язки визначені у Положенні про старосту, що затверджувалося радою ОТГ.

Питання виборів старост регулювалося Законом України «Про місцеві вибори» прийнятим 14 липня 2015 року. В Україні відбувається процес децентралізації соціальних послуг, що передбачає імплементацію нової моделі надання соціальних послуг в рамках трикутника соціального партнерства «держава – громада – центри надання соціальних послуг»

Соціальне партнерство – система взаємозумовлених соціальних дій, за яких дії одного суб'єкта (індивіда, групи, спільноти) одночасно є причиною і наслідком відповідних дій інших. У процесі реалізується соціальна дія партнерів, відбувається взаємне пристосування дій кожного з них, одноставність у розумінні ситуації, певний ступінь солідарності між ними.

Серед основних функціональних напрямів соціальної роботи в громаді можна виділити такі: 1) координаційно-посередницька діяльність – сприяння розвитку партнерських взаємозв'язків територіальної громади, державних і недержавних організацій соціальної сфери на території громади; співпраця з представниками місцевих засобів інформації; 2) мотиваційно-мобілізуюча діяльність – мотивування людей до спільної діяльності для розвитку громади; активізація можливостей членів громади брати участь у житті всієї громади; сприяння розвитку різних форм взаємодопомоги між членами громади; підтримка та розвиток ініціативних груп членів громади; 3) дослідницько-моніторингова діяльність – аналіз і моніторинг соціальних умов, потреб, інтересів членів громади; моніторинг якості наданих соціальних послуг; 4) сервісно-обслуговуюча діяльність – надання соціальних послуг членам громади як з боку закладів соціального обслуговування, волонтерські організації.

Соціальне партнерство в наданні соціальних послуг на рівні об'єднаної територіальної громади передбачає взаємодію таких соціальних суб'єктів: 1) департамент соціального захисту населення; 2) органи місцевого самоврядування (громади); 3) заклади соціального обслуговування населення; 4) громадські організації і благодійні фонди; 5) грантодавці; 6) групи самоорганізації в громаді; 7) бізнес-структури і комерційні організації.

Проблематика соціального партнерства для місцевого розвитку та активізації громад в Україні сьогодні потребує всебічного дослідження. Це пояснюється соціально-економічними та політично-державотворчими трансформаціями, що відбуваються в нашій державі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ібрагімова К.О. Дефініція поняття соціальна взаємодія, її види та основні теорії / Проблеми інженерно-педагогічної освіти. 2013. No 40-41. С. 289-293. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2013_40-41_48

2. Рогалін Я. Суспільна філантропія як приклад соціального партнерства / З людьми і для людей: Приклади успішних соціальних проєктів в Україні / Упор. О.Чердайко. Київ : Вид. дім «КМ Академія», 2002. С. 13-33.

3. Семигіна Т.В. Робота в громаді: практика й політика. Київ: КМ Академія, 2004. 180 с.

**ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЦЕНТРІВ НА БАЗІ ПІДПРИЄМСТВ,
УСТАНОВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ
ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІКИ**

*Плець Іван Іванович, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
e-mail: ivan.plets@pnu.edu.ua*

У сучасних умовах ринкової економіки є актуальною підготовка висококваліфікованих кадрів, в першу чергу, молодих, які здатні не тільки генерувати ідеї, а й реалізовувати інноваційні розробки на ринку праці різних галузей. Тому, саме нетрадиційні та оригінальні підходи до організації наукових досліджень, засновані на застосуванні передових інформаційних технологій і комунікаційних засобів, можуть привернути увагу студентів до виконання науково-дослідної роботи на підприємствах (установах).

До того ж, в науковій літературі [1] ще не достатньо висвітлено проблему формування науково-дослідних центрів на підприємствах чи установах з метою якнайскорішого впровадження інноваційних наукових досягнень у їх діяльність.

Серед сучасних форм організації науково-дослідної роботи студентів повинно повстати створення науково-дослідних центрів на базі підприємств, установ, які сприятимуть підвищенню якості професійної освіти, формуватимуть інтерес у майбутніх фахівців з економіки та підприємництва до основ наукових досліджень, забезпечуватимуть єдність навчальної, наукової і творчої діяльності, підвищуватимуть ерудицію студентів в області сучасних досягнень науки і техніки, а також сприятимуть їх професійній та соціальній орієнтації.

У процесі організації таких центрів відбувається інтеграція освіти та науки з виробництвом та ринком. Така інтеграція формує переваги для кожного учасника процесу. Для ВНЗ – підвищення якості освітніх процесів, і, як наслідок, підготовка фахівців, які володіють актуальними, затребуваними на ринку праці компетенціями. Для науково-дослідного центру – це залучення молодих фахівців до науки. Для бізнесу – задоволення потреб у висококваліфікованих фахівцях, які найкращим чином відповідають запитам бізнес-підприємств; формування конкурентних переваг, за допомогою випуску високотехнологічної продукції. [2]

Створені науково-дослідні центри на базі підприємства або установи відіграють роль своєрідного медіатора, який забезпечує вирішення проблем «не адаптованості» студентів до реального професійного середовища, залучення комерційних підприємств до науково-дослідних та освітніх процесів, нестачі обладнання, необхідного для проведення науково-дослідних, дослідно-конструкторських та проектних робіт на високому конкурентному рівні [3]. Результатом участі студентів в науково-дослідних центрах буде підвищення мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів, поліпшення адаптації фахівців на робочих місцях, створення умов для реалізації творчого потенціалу й наданні можливості майбутнього успішного працевлаштування.

Отже, тісна взаємодія компаній та університетів забезпечуватиме високий рівень науково-дослідних робіт, що сприятиме розвитку творчого потенціалу студентів, а також відіграватиме певну роль у впровадженні нових технологій навчання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Чучмарьова С. Ю. Формування науково-технічної бази на промисловому підприємстві. *Вісн. Нац. ун-ту «Львів. Політехніка»*. 2011. № 704. С. 65-70.
2. Круглик В. С., Вінник М. О., Плечій О. О. Науково-дослідна робота як засіб набуття студентами ІТ спеціальностей професійних компетенцій. *Інформаційні технології в освіті : зб. наук. пр. / гол. ред. О. В. Співаковський та ін.* –Херсон : Вид-во ХДУ. 2012. Вип. 13. С. 128-132.
3. Ніколаєнко С.М. Наукові дослідження в університетах – визначальний чинник зростання якості освіти. К.: Прок-Бізнес, 2007. 176 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ АНАЛІТИЧНО-ОБЛІКОВИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*Сімаков Костянтин, к. е. н., доцент,
доцент кафедри «Облік, оподаткування та економічна безпека»,
Донбаська державна машинобудівна академія*

Мета освітніх програм обліково-аналітичної спрямованості – забезпечити студентам здобуття загальних та спеціальних компетенцій, які належать до області обліку та оподаткування, що надасть їм можливість вирішувати складні обліково-аналітичні та контрольні завдання в умовах національних та міжнародних стандартів обліку під час навчання та професійної діяльності, формування особистості фахівця, здатного до проведення досліджень та прийняття обґрунтованих управлінських рішень з використанням ефективних міжнародних методик та практик обліку та оподаткування

Особливості навчальних програм обліково-аналітичної спрямованості – це акцент, направлений на отримання знань, аналітичних, комунікативних, організаторських навичок в межах формування загальних та спеціальних компетентностей майбутніх фахівців отримання знань, аналітичних, комунікативних, організаторських навичок в межах формування загальних та спеціальних компетентностей майбутніх магістрів, а саме:

- орієнтація на міжнародні стандарти обліково-контрольної діяльності;
- акцент на підготовку обліково-аналітичного обґрунтування управлінських рішень;
- поглиблена увага до різних форм фінансового контролю (внутрішній, державний фінансовий аудит, фінансовий моніторинг та комплаєнс);
- спрямованість на поглиблене ознайомлення з системами оподаткування;
- реалізація в активному дослідницькому середовищі [1].

Студентоцентризований підхід у викладанні за освітньо-професійними програмами здійснюється за рахунок таких методів:

- проблемно-орієнтоване навчання, самонавчання,
- комбінація лекцій, практичних занять, самостійної роботи,
- консультацій із розв’язанням ситуаційних завдань, виконання курсової роботи, дослідницьких робіт, тестування на паперовому/електронному носію, проходження практики,

- виконання кваліфікаційної роботи магістра.
- використання проблемних, інтерактивних, інформаційно-комп'ютерних, колективних та інтегрованих, контекстних технологій навчання,
- активні методи навчання, що розвивають професійні та комунікативні навички й уміння працювати в команді [2].

Вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти визначаються відповідно до Європейських стандартів та рекомендацій забезпечення якості вищої освіти (ESG) та статті 16 Закону України «Про вищу освіту».

Систему внутрішнього забезпечення якості повинна відповідати принципам:

- відповідності європейським та національним стандартам якості вищої освіти;
- автономії закладу вищої освіти, який несе відповідальність за забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти;
- здійснення моніторингу якості;
- системного підходу, який передбачає управління якістю на всіх стадіях освітнього процесу;
- постійного підвищення якості;
- залучення студентів, роботодавців та інших зацікавлених сторін до процесу забезпечення якості;
- відкритості інформації на усіх етапах забезпечення якості.

Система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти повинна передбачати здійснення таких процедур і заходів:

- планування освітньої діяльності: розробка, затвердження, моніторинг і періодичний перегляд освітніх програм;
- забезпечення якості кадрового складу;
- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу та підтримки здобувачів вищої освіти;
- розвиток інформаційних систем для ефективного управління освітньою діяльністю;
- забезпечення публічності інформації про діяльність закладу вищої освіти;
- запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових та навчально-методичних роботах викладачів, статтях у наукових періодичних виданнях, дисертаціях

здобувачів наукового ступеня та кваліфікаційних бакалаврських та магістерських роботах студентів;

- участь в національних та міжнародних рейтингових дослідженнях закладів вищої освіти [3] .

Склад курсів в освітніх програмах повинен формуватися з урахуванням міждисциплінарного підходу. Науково обґрунтована послідовність освоєння навчальних дисциплін повинна забезпечити освоєння освітніх компетенцій, необхідних для конкретної кваліфікації. Це забезпечує наявність спілок фахівців (наприклад ФПБАУ – федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України), які об'єднують професіоналів-однодумців та мають високий потенціал для підвищення змістовного рівня освітніх стандартів. Однією з найважливіших умов успішного розвитку цифрової економіки є кадрове забезпечення процесів на всіх рівнях. Саме тому в навчальних закладах необхідно проводити відповідні роботи з уточнення навчальних програм, навчальних планів, основних освітніх програм і форм навчання. Назріла необхідність орієнтації при розробці освітніх програм і особливо робочих програм дисциплін на спеціалізацію слухачів. Для розробки ефективних освітніх програм має бути налагоджена тісна взаємодія освітніх установ зі стейкхолдерами (роботодавцями). Доцільно виділяти блоки загальних, основних та вибіркових компетентностей для обліково-аналітичного напрямку, зокрема для підготовки здобувачів за спеціальністю «Облік і оподаткування». В цьому випадку при вивченні облікових дисциплін немає необхідності в детальному викладі всіх напрямків облікового процесу, необхідно дати поняття основних етапів облікової роботи:

- облікова політика і її роль у формуванні обліково-аналітичної інформації;
- план рахунків бухгалтерського обліку, первинні документи та облікові реєстри;
- основні форми звітності і їх зміст.

Тому необхідно виділити дисципліну, яка найбільш повно розкриває особливості обліку та звітності стосовно спеціальності. Це визначає які розділи облікової політики, об'єкти обліку необхідно розкривати більш докладно при читанні лекцій, веденні практичних занять і організації самостійної роботи студентів. Саме при вивченні даної дисципліни необхідно показати єдність обліку, аналізу та контролю за напрямками типовими щодо конкретних фахівців, які працюють у виробництві, будівництві, торгівлі, бюджетній сфері, тощо.

Головне завдання підготовки фахівців є набуття навичок роботи з інформацією, включаючи її пошук, систематизацію та обробку, які можуть бути отримані тільки при самостійній роботі студента, що передбачає розробку кейсів, творчих завдань, дискусій та інших ситуаційних матеріалів які студент повинен виконати за обліковими даними конкретної організації у безпосередньому контакті з майбутнім роботодавцем, а не за абстрактними матеріалами. Особлива роль полягає в використанні здобувачами вищої освіти відеоматеріалів лекцій, навчальних фільмів, презентацій. Рекомендації з використання онлайн-ресурсів пов'язані з простотою і реалістичністю їх використання. Онлайн-консультації (за допомогою технологій відео зв'язку) дають можливість своєчасно надавати допомогу здобувачам, які зацікавлені в поглибленому вивченні дисциплін та виконанні наукової роботи. Мета самостійної роботи полягає в пошуку та придбанні нових і закріпленні, поглибленні вже отриманих знань і навичок, в тому числі навичок самостійної роботи не тільки з навчальним матеріалом, але і самостійного вирішення нового для нього завдання. Самостійний напрям роботи стає особливо важливо в умовах цифровізації економіки, оскільки в цьому випадку самостійна робота здобувача може бути виконана на основі пошуку необхідної інформації з використання сучасних технологій, для підвищення обґрунтованості висновків, інтерпретування отриманої інформації у взаємозв'язку з прийняттям рішень [4].

Аналіз деяких освітніх програм демонструє в них відсутність послідовності вивчення дисциплін. Але, як показує практика, не можна приступати до вивчення практичної частини без ґрунтовного вивчення теоретичних основ дисципліни.

Існує певний порядок викладання дисципліни «Бухгалтерський облік». Після вивчення технології ведення обліку за окремими ділянками, студентам пропонується вирішити наскрізну задачу, яка дозволяє учням уявити себе в ролі діючих бухгалтерів. Наскрізна задача являє собою умовний приклад з відображення в бухгалтерському обліку фактів господарської діяльності організації. Завдання складено на прикладі діяльності малого підприємства, яка застосовує спрощену систему оподаткування, і охоплює найбільш типові операції за місяць. Рішення наскрізної задачі дозволяє студентам:

1. отримати вміння в оформленні первинних документів: при здійсненні касових операцій (формування прибуткового касового ордера і видаткового касового ордера), операцій по розрахунковому рахунку (реєстрація банківських виписок в обліковій базі), при здійсненні розрахунків з підзвітними особами (оформлення авансового звіту),

розрахунків з постачальниками послуг (оренди), розрахунків з працівниками організації з оплати праці;

2. навчитися узагальнювати інформацію в облікових регістрах (картках рахунки) за місяць, квартал;

3. отримати навички розрахунку обов'язкових платежів до бюджету і позабюджетні фонди, і формування регламентованих звітів для передачі в податкові та інші державні органи.

Таким чином, існує чимало особливостей і проблем при викладанні облікових дисциплін для неспеціалізованих напрямів підготовки бакалаврів, проте необхідно долати стереотипи, змінювати сформовану практику і прагнути до підвищення ефективності аудиторних занять.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>.

2. Положення про порядок розроблення та реалізації освітніх програм Донбаської державної машинобудівної академії. URL: <http://www.dgma.donetsk.ua/docs/acts>

3. Положення про підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників Донбаської державної машинобудівної академії. URL: <http://www.dgma.donetsk.ua/docs/>

4. Якість вищої освіти: компетентнісний підхід у підготовці сучасних спеціалістів : матеріали XLIII міжнародної науково-методичної конференції (м. Полтава, 14-15 листопада 2018 р.). – Полтава : ПУЕТ, 2019. – 328 с.

ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ КІЛЬКІСТЮ ВАКАНСІЙ НА РИНКУ ПРАЦІ ТА СТУДЕНТАМИ ЗА СФЕРАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Скидан Максим, викладач суспільних дисциплін,
ВСП «Оптико-механічний фаховий коледж
Київського національного університету імені Тараса Шевченка»*

Ринок праці зазнає змін, з одного боку – інтенсивне становлення нової економіки із домінуваннями знаннєвої компоненти, з другого боку – системні кризові явища, що мають різне походження та різну природу. І та, й інша детермінанта породжують нові імперативи, зумовлюють нові виклики щодо освітньої компоненти людського капіталу. Досвід глобальних трансформацій засвідчує, що на засадах визначальної ролі вищої освіти в переважній більшості країн світу відбувається формування політики соціально-економічного розвитку. В даних тезах планується проаналізувати освітні послуги (за окремими економічно значущими напрямками), які надаються ЗВО та наповненість ринку праці вакансіями. Чи дійсно проблеми диспропорції в освітніх послугах та самим ринком праці та незабезпеченість необхідними фахівцями економіки присутня настільки гостро, як це звучить в ЗМІ та певними фахівцями економістами.

Питання збалансування ринку праці та освітніх послуг отримала своє відображення в наукових працях вітчизняних вчених, серед яких – Аблязова Н. Р., Антонюк В. П., Дмитренко Г. А., Лопушняк Г. С., Мосьпан Н. В., Рибчанська Х. В., Суліма Є. М., Чумак О. В. та інші. При цьому розглядається ефективність вищої освіти, компетентність випускників та їхня практична підготовка [1]; причин високого рівня безробіття випускників закладів вищої освіти та фахівців з вищою освітою [8].

Відшукування зв'язку та прогнозування кількості студентів у ЗВО за трьома важливими напрямками підготовки від кількох чинників, які теоретично можуть впливати на їх кількість. Гіпотезою, що перевіряється, є припущення, що присутній зв'язок між кількістю вакансій на ринку праці та кількістю студентів у вищих та передвищих навчальних закладах, тобто фахівців, які у майбутньому можуть зайняти ці вакансії.

У якості сфер/видів економічної діяльності було обрано 3 ключових напрями підготовки та відповідні їм вакансії – спеціальність «Освіта», що включає в себе педагогів у закладах середньої та вищої освіти; спеціальність «Управління та адміністрування», що охоплює сфери економіки, державного управління та менеджменту; спеціальність «Охорона здоров'я», що включає в себе лікарів всіх

профілів та фармацевтів. Дані було взято із відкритих джерел/баз даних Державної служби статистики України, Міністерства Фінансів, Національного банку та інших аналітичних інституцій.

Для розуміння динаміки зміни кількості студентів за напрямками підготовки, побудуємо діаграми розкиду вибірок. Як бачимо, наближення кривою (параболою) фактично ідеально співпадає із даними стосовно «Управління та адміністрування», що свідчить про можливість із дуже високою надійністю дати прогноз на найближчі роки. Гірше апроксимуються дані кількості студентів у спеціальності «Освіта», а для «Охорони здоров'я» можемо припустити певну лінійну залежність, яка не є достатньо обґрунтованою коефіцієнтом детермінації. Можемо спостерігати різну динаміку зміни кількості студентів в різних досліджуваних спеціальностях та різних часових проміжках (рис. 1).

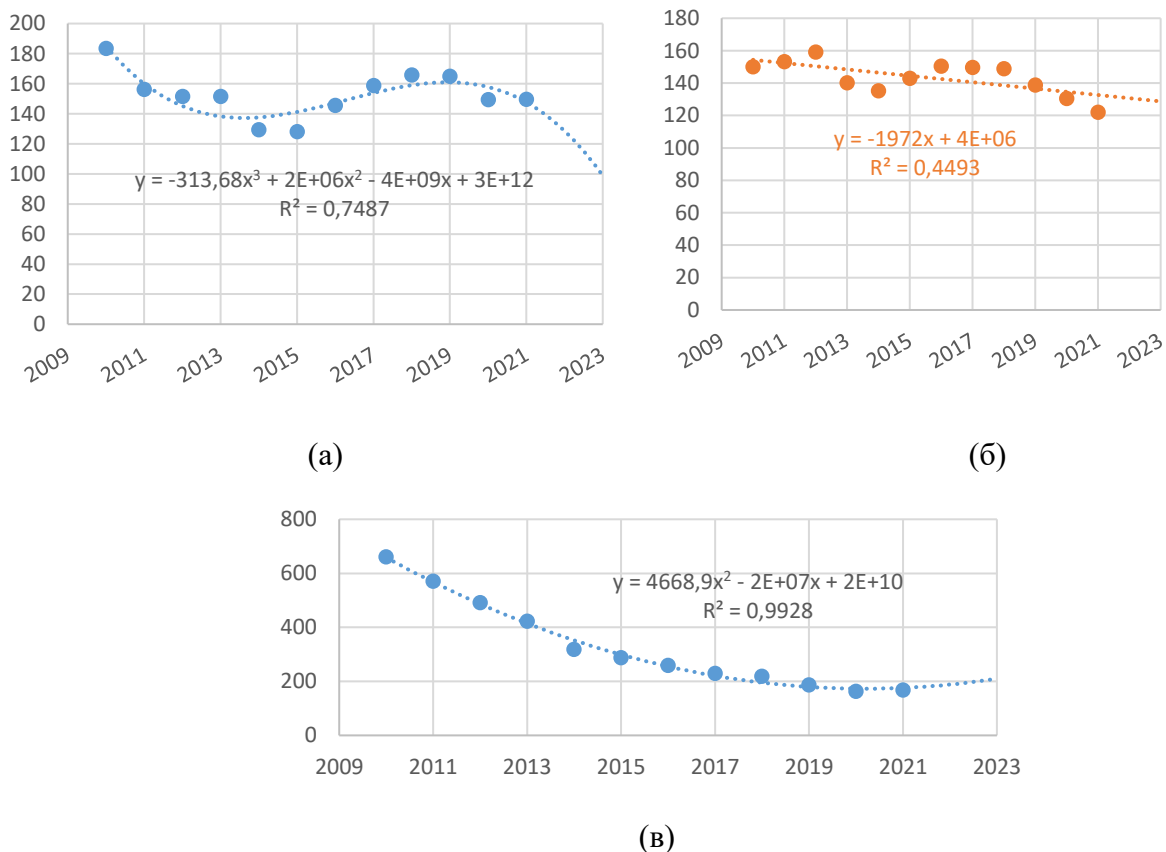

Рис. 1. Графіки динаміки кількості студентів (у тис. ос.) для сфер: (а) «Освіта»; (б) «Охорона здоров'я»; (в) «Управління та адміністрування». Джерело: складено автором за офіційним сайтом Державної служби статистики України [11]

Виходячи з рис. 1, можемо спостерігати спадну динаміку кількості студентів, які вступають на спеціальність «Управління та адміністрування» протягом 2009-2021 років. Наявна хвилеподібна динаміка у спеціальності освіта з тенденцією до збільшення. І знову ж таки спадна динаміка в спеціальності охороно здоров'я, що виявляється напрочуд цікавим, дивлячись на роки пандемії та незначної охопленості українського населення медичними послугами.

Виходячи із того, що в офіційних джерелах присутні дані щоквартальної кількості вакансій за видами економічної діяльності, починаючи із 2005 року, то можна більш детально проаналізувати ці вибірки. Для поглибленого розуміння динаміки зміни кількості вакансій за обраними сферами побудуємо зведений лінійний графік зміни кількості вакансій (щоквартально) (рис. 2).

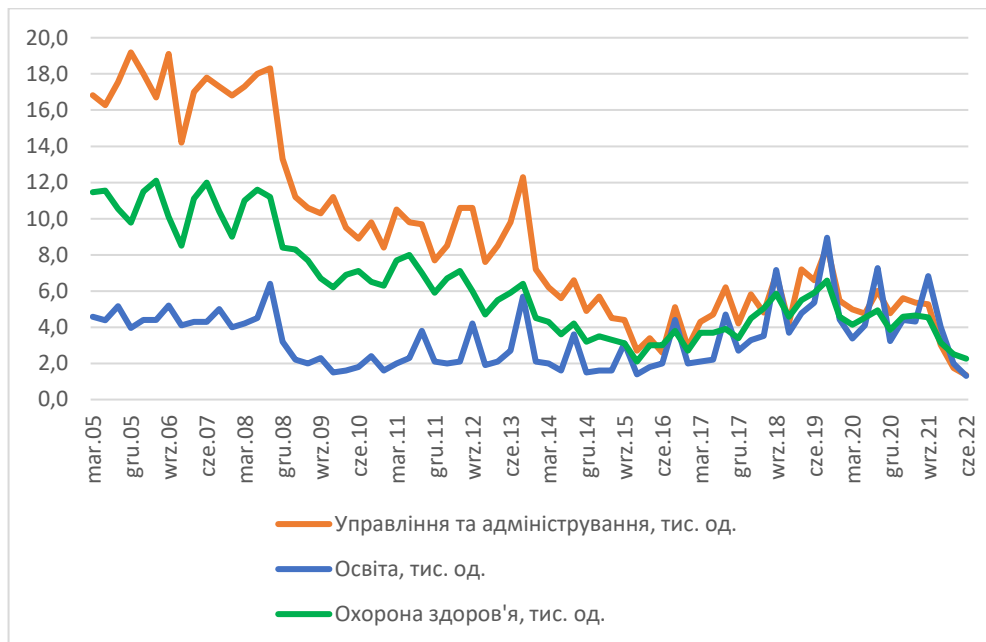

Рис. 2. Зведений графік динаміки кількості вакансій (у тисячах од.) за видами економічної діяльності.

Джерело: складено автором за офіційним сайтом Державної служби статистики України [11]

Спостерігаємо, що зберігається певна спільна тенденція щодо зменшення кількості вакансій незалежно від виду економічної діяльності після 2019 року. До цього також спільною тенденцією було збільшення вакансій за всіма сферами у період між 2016 та 2019 роками.

Таким чином, справді присутні проблеми диспропорції в освітніх послугах та самим ринком праці, наявних вакансіях, а також певна незабезпеченість необхідними

фахівцями у певних видах економічної діяльності. Варто більш детально дослідити питання визначення залежностей величини кількості студентів за відповідними напрямками підготовки від інших факторів, які є статистично значущими. Необхідно дослідити які аспекти впливають на вибір студентів на вступ щодо зазначених спеціальностей і чому наявна значна кількість студентів яка вступає на них, при низькій забезпеченості робочими місцями. Також можливо в майбутньому сформулювати рекомендації щодо формування необхідних бюджетних видатків та формування ліцензійного обсягу в закладах освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аблязова Н. Р. Сучасні механізми збалансування вищої освіти та ринку праці. *Економічний аналіз*. 2020. Том 30. № 4. С. 15-22.
2. Антонюк В. П. Стратегія розвитку вищої освіти України в контексті вимог до людського капіталу та євроінтеграційних процесів. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 1. С. 113-119.
3. Державний центр зайнятості URL: <https://www.dcz.gov.ua/>
4. Динаміка мінімальної заробітної плати в Україні за 2010-2022 роки/ Аналітичний портал «Мінфін» URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/>
5. Динаміка середньої заробітної плати в Україні за 2010-2022 роки/ Аналітичний портал «Мінфін» URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/>
6. Дмитренко Г. А. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні: людиноцентричний контекст. *Економіка та держава*. 2013. № 10. С. 114-118.
7. Лопушняк Г. С., Рибчанська Х. В. Вища освіта України: проблеми та перспективи розвитку. *Ефективність державного управління*. 2014. Вип. 40. С. 21-27.
8. Мосьпан Н. В., «Вища освіта та ринок праці в Україні: десятиліття взаємодії», ОД, вип. 32, вип. 1, с. 20–38, Лют 2021. URL: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2021.1.2>
9. Національна економічна стратегія на період до 2030 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>
10. Офіційний портал Верховної Ради України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
11. Офіційний портал Державної служби статистики України URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
12. Офіційний портал Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua/>

13. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80/#Text>

14. Суліма Є. М. Проектування стратегії розвитку вищої освіти як засіб модернізації освітньої галузі України на 2021–2031 роки. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2021. № 2. С. 176-186.

15. Чумак О. В. Механізм регулювання взаємодії вищої освіти з ринком праці. *Народна освіта*. 2017. Випуск №3(33). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5081.

РОЛЬ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

*Сус Леся, к.е.н, доцент кафедри фінансів і кредиту,
Поліський національний університет м. Житомир*

Постановка проблеми. Сільське господарство є провідною галуззю української економіки, яка відіграє вагомую роль у формуванні ВВП, експортного потенціалу, продовольчій безпеці країни, надходжень до бюджету та виробничо-економічного потенціалу для розвитку села. Однак дослідження фінансового забезпечення суб'єктів господарювання аграрної сфери, свідчить про те, що вони в основному працюють за рахунок власних ресурсів, яких недостатньо для самофінансування. Специфіка виробництва в сільському господарстві робить цю галузь менш конкурентоспроможною на ринку кредитних ресурсів, але нормальне функціонування суб'єктів господарювання без кредитних ресурсів практично неможливе. Залучення кредитів для агровиробників є не вимушеним заходом, а об'єктивною реальністю для ведення ефективного господарювання.

Огляд літературних джерел. В економічній теорії як серед науковців досі ведуться дискусії щодо проблеми сутності кредитного ринку, його впливу на систему кредитування сільськогосподарських підприємств. Проблемами банківського кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств в Україні займалися такі вчені як Трусова Н., Радченко Н., Рубцова Н. [1], Маренич Т., Малій О. [7], Ігнатюк В., Малахова Ю., Сукманюк В. [8], Зеліско І. [12], Г. Пиріг [15], Непочатенко О., Мудрак Р. [13] та інші. Однак нестабільність економічної ситуації зумовлюють необхідність подальшого дослідження тенденцій впливу кредитних ресурсів на розвиток сільськогосподарських підприємств.

Результати дослідження. Згідно проведених розрахунків видно, що в період 2010-2020 рр. приріст валової доданої вартості у сільському господарстві (468,3 %) значно випереджає приріст даного показника по економіці в цілому (362,3 %). Тому можна стверджувати, що сільське господарство було і залишається перспективною галуззю виробництва (табл. 1).

Поряд з тим комерційні банки України за результатами 2020 р. прокредитували реальний сектор економіки на 743,4 млрд грн. з яких лише 57,1 млрд грн отримали виробники сільськогосподарської галузі, а це означає, що на сільськогосподарську

галузь зараз перепадає лише 7,7 % кредитного портфелю банківської системи. В продовж 2010-2020 рр. спостерігається збільшення обсягів кредитування сільського господарства в 2,1 рази, але при цьому частка галузі в загальному кредитному портфелі нефінансових корпорацій зростає лише в 1,4 рази. Потрібно зазначити, що в 2020 р. кредитний портфель вперше за останніх 10 років скоротився. Частково це зумовлено пандемією COVID-19 та запровадженням карантинних обмежень.

Таблиця 1. Частка сільського господарства в валовій доданій вартості та в кредитному портфелі банківської системи України за 2010-2020 рр.

Показники	Роки						Зміна 2020 р. до 2010 р.	
	2010	2012	2014	2016	2018	2020	+ / -	%
Валова додана вартість, млрд грн	992,2	1262,2	1382,7	2023,2	3017,0	3595,0	2602,8	362,3
в. т. ч. сільське господарство	82,9	113,2	161,1	279,7	360,8	388,4	305,5	468,3
Частка с.-г. в загальній валовій доданій вартості	8,4	9,0	11,7	13,8	12,0	10,8	2,4	129,2
Кредити надані нефінсовим корпораціям, млрд грн	501,0	605,4	778,8	822,1	859,7	743,4	242,4	148,4
в. т. ч. сільське господарство	26,5	36,5	55,3	55,4	67,7	57,1	30,5	214,9
Частка с.-г. в загальному кредитному портфелі	5,3	6,0	7,1	6,7	7,9	7,7	2,4	144,8

Джерело: складено автором за даними НБУ та Державної служби статистики України [1, 2].

Загальне скорочення обсягів кредитування в 2020 р. відбувалося здебільшого за рахунок обмеження кредитування сільськогосподарських виробників. Банки за таких умов застосовують дискримінаційний механізм по відношенню до сільськогосподарських підприємств, шляхом підвищення відсоткових ставок за кредитами, порівняно із суб'єктами господарювання інших галузей національної економіки [3].

В продовження вивчення особливостей кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств нами досліджено вплив кредитування на обсяги виробництва. Дані представлені на рис. 1 засвідчують факт помірної зв'язку між обсягом виробленої доданої вартості сільського господарства та обсягом наданих кредитів.

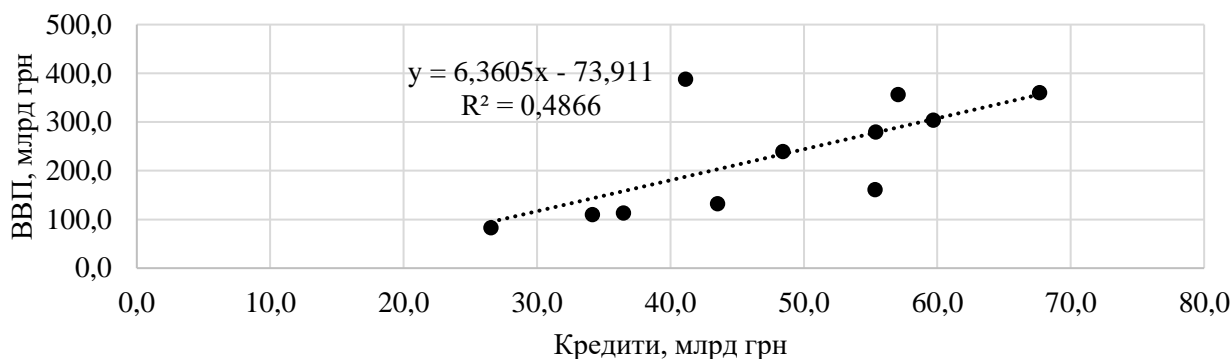

Рис. 1. Лінійний тренд залежності валової доданої вартості від обсягів кредитування сільського господарства. Джерело: власні дослідження.

За результатами парної кореляції встановлено, що величина достовірності апроксимації становить 0,4866. Це засвідчує не високу ступінь залежності обсягів виробленої валової доданої вартості від обсягів банківського кредитування галузі. Особливістю сільськогосподарського виробництва є наявність часового лагу, пов'язаного із виробництвом сільськогосподарської продукції та надходженнями виручки від її реалізації. За таких умов, доцільно побудувати модель з часовим лагом та визначити реакції виробників в поточному році на обсяги їх кредитування в попередні періоди (рис. 2).

Проведені розрахунки показали, що вплив обсягів кредитування сільськогосподарських підприємств на обсяги виробництва має оптимальний часовий лаг в 2 роки. Встановлено, що величина достовірності апроксимації з часовим лагом 1 рік складає 0,8412, а з часовим лагом 2 роки – 0,9258. Можна стверджувати, що обсяги виробництва на 92% залежать від обсягів кредитування і лише на 8 % від інших факторів.

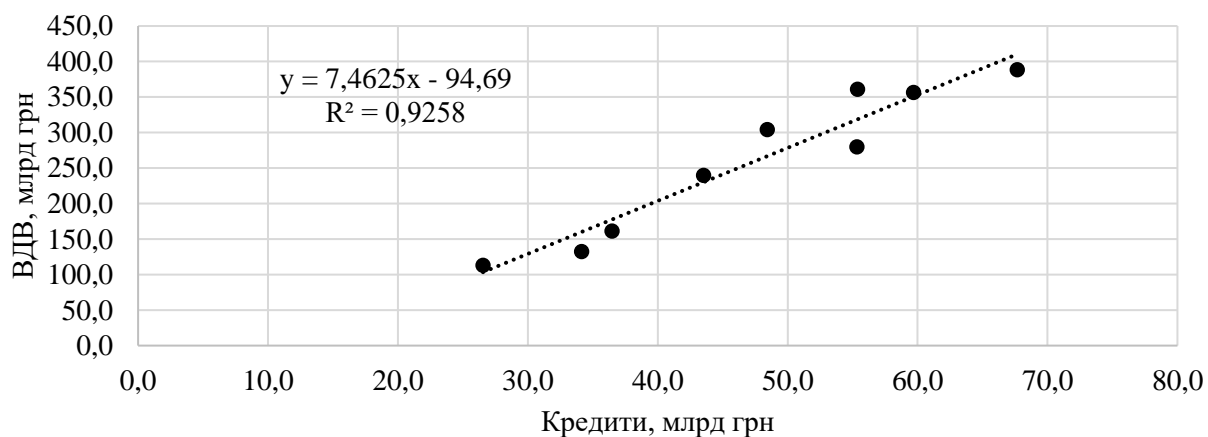

Рис. 2. Лінійний тренд залежності валової доданої вартості від обсягів кредитування сільського господарства з часовим лагом 2 роки. Джерело: власні дослідження.

Разом з цим, спостерігаються зміни в стратегії кредитної політики банків, яка полягає у тому, що фокус у кредитуванні поступово зміщується з великих компаній та агрохолдингів на середні і малі господарства. Це пояснюється високим рівнем конкуренції серед комерційних банків на цьому ринку, що спонукає банкірів змінювати вектор в бік співпраці з середнім аграрним бізнесом та розширювати коло потенційних клієнтів.

За даними НБУ станом на кінець 2020 р. найбільшим кредитором сільського господарства України є банк з австрійським капіталом АТ "Райффайзен Банк Аваль" та банки з німецьким, французьким й польським капіталом. Наприклад, в АТ «ПРОКРЕДИТ Банку» частка кредитів, наданих агропідприємствам, вже перевищила 51 % від загального кредитного портфелю юридичних осіб, а керівництво банку заявляє, що й надалі планує підтримувати розвиток сільськогосподарських виробників.

Головними напрямками щодо стабілізації механізму кредитування сільськогосподарських підприємств на ринку кредитних послуг є комплекс заходів з боку держави та банківської системи, спрямованих на розвиток дієвого інтеграційного механізму взаємодії з аграрним сектором економіки; збільшення обсягів фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств через механізм здешевлення кредитів; розробка і застосування всіх можливих джерел для залучення капіталу при кредитуванні сільського господарства на ринку кредитних ресурсів [4, с. 16].

Висновки та пропозиції. Враховуючи той факт, що сільське господарство формує 12,0 % ВВП країни, а його питома вага в кредитному портфелі складає лише 7,9 % є необхідність у створенні сприятливих умов для кредитування сільськогосподарських виробників. Залучені кредити з цільовим характером на інвестиції в матеріально-технічну базу або розширення виробництва позитивно вплинуть на розвиток галузі та на конкурентоспроможність аграріїв. Переважна більшість інвестиційних кредитів є довгостроковими. З цього приводу зазначимо, що позитивним моментом для розвитку аграрного сектору вважатиметься зростання частки довгострокових кредитів в структурі кредитного портфеля.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сільське господарство України. Офіційний сайт Державної служби статистики України. http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/07/Arch_sg_zb.htm.

2. Дані статистики фінансового сектору. Офіційний сайт НБУ <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#3fa>.

3. Дадашев Б.А., Черемісіна С.Г. Кредитування агроформувань: проблеми та напрями стабілізації. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2012. № 2. С. 142—149.

4. Непочатенко О. О., Мудрак Р. П. Роль кредитного ринку в забезпеченні банківськими кредитами сільськогосподарських підприємств. *АГРОСВІТ*. 2020. № 23. С. 10-16.

МАСШТАБИ КОНЦЕНТРАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ

Сус Юрій, Поліський національний університет м.Житомир

Кризові явища в економіці України стали рушієм для проведення політики «очищення» банківської системи, що призвело в кінцевому результаті до зростання концентрації банківської діяльності. В реаліях української економіки досить актуальним питанням є дослідження причин та наслідків концентрації банківської діяльності, зокрема у напрямі формування конкуренції, забезпечення діяльності вітчизняних підприємств і розвитку фінансової системи країни.

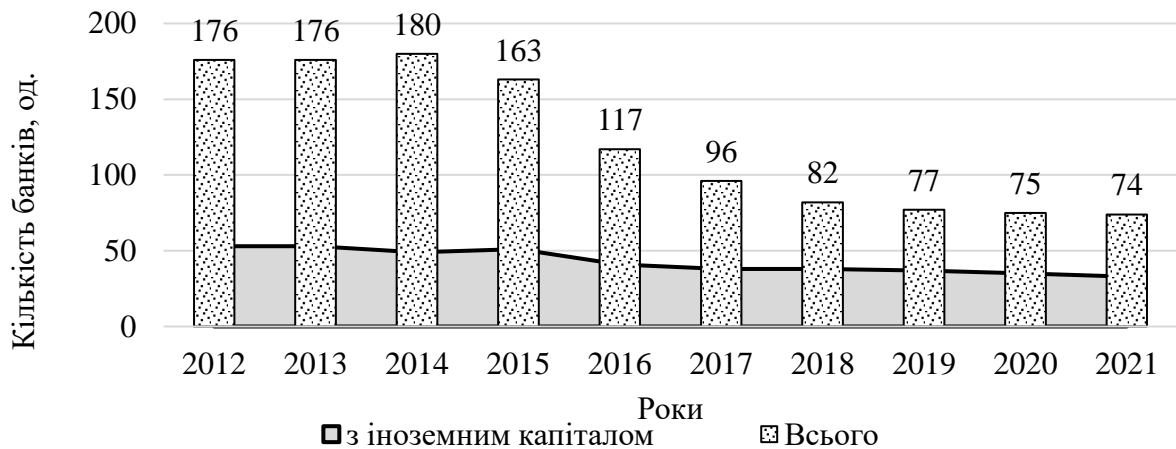
Загальним показником оцінювання рівня концентрації є індекс концентрації, який призначений для відображення сукупної частки окремих банківських установ на ринку банківських послуг. Якщо цей показник наближається до 100, то ринок вважається монополізованим, якщо ж показник вищий за нуль, то ринок можна вважати конкурентним. Відстеження державним наглядовим органом показників концентрації ринку є дуже важливим з огляду на регулювання процесів, які там відбуваються. Конкурентоспроможність банківського сектора України може забезпечуватися оптимальним рівнем концентрації банків в умовах позитивної динаміки росту показників їх діяльності та реорганізації шляхом злиття і поглинання [1, с. 189].

Руйнування невеликих за розміром активів і капіталу комерційних банків, злиття банківських організацій та створення крупніших, призводять до зміни макроекономічної ролі комерційних банків, які з фінансових посередників перетворюються в регулятори найважливіших економічних процесів. При цьому, сучасні трансформаційні зміни банківської системи України відбуваються під впливом глобальних викликів та перетворень, які вимагають принципових змін стратегічного управління банком. Тому швидка зміна умов функціонування, вплив зовнішнього середовища, необхідність своєчасних внутрішніх перетворень визначають потреби постійного вдосконалення банківської системи.

В Україні за останні роки різко зменшилася кількість комерційних банків. Так, на початок 2021 року кількість діючих банків становила 73 (рис. 1).

Механізм ринкової економіки не здатен повністю урівноважувати стан банків, а отже, існує можливість будь-яких неочікуваних змін у структурі та складі банків. Необхідно відзначити, що тенденція до збільшення концентрації капіталу в банківському секторі є типовою для більшості розвинених економік. Відмінність лише в тому, що в

Україні значна частина зниклих банків збанкрутувала, створивши серйозні проблеми для фінансової системи та державного бюджету. Така ситуація актуалізує проблему оптимальної кількості банків у вітчизняній банківській системі, їх розмірів на ринку [3,

с. 7].

Рис. 1. Динаміка кількості банків в Україні у 2012-2021 рр.

Джерело: [2].

Також підвищення уваги до оцінки концентрації відбувається і з боку регулятора, оскільки до переліку ключових індикаторів виконання Комплексної програми розвитку фінансового ринку України включено індекс Херфіндаля – Хіршмана (ННІ), що є сумою квадратів часток усіх учасників ринку зі значенням не нижче від 0,8 (понад 1000 – ринок є концентрованим) за активами [4]. Тому поступово з предмета теоретичних досліджень проблема концентрації перетворюється на практичну проблему для вітчизняного фінансового регулятора (рис. 2).

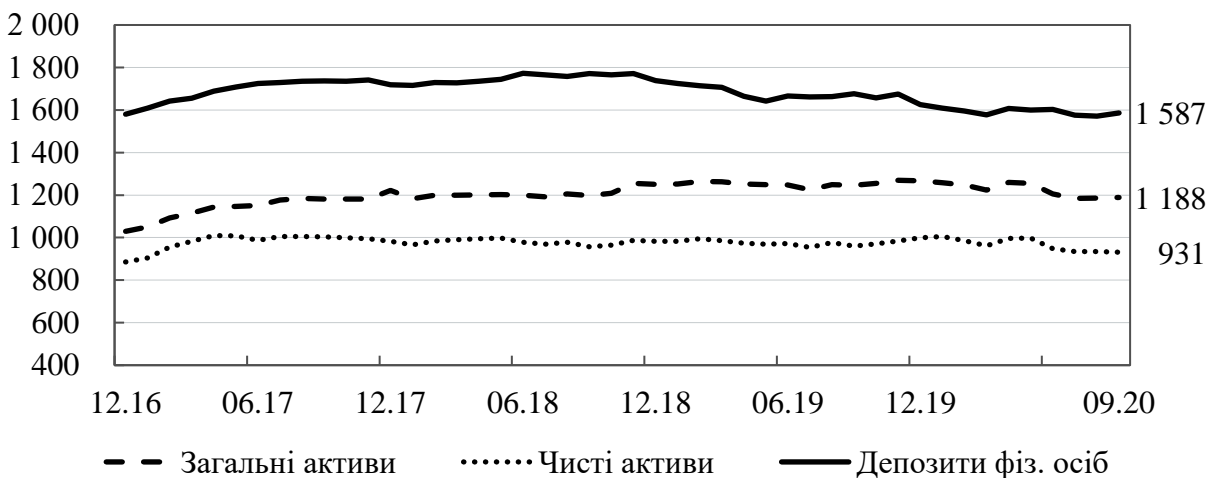

Рис. 2.2. Індекс Херфіндаля-Хіршмана банківської системи України Джерело: [2].

Дані рис. 2. вказують, що український банківський сектор є концентрованим. Починаючи з 2016 р., після зникнення 45 банків, емпіричний індекс ННІ суттєво зріс. Тобто формування фінансової стійкості банківської системи України починаючи із 2016 року відбувалося при активізації процесів концентрації банківського капіталу під впливом двох основних факторів: 1) заходів, прийнятих державою для зниження негативного впливу на банківську систему за допомогою підтримки найбільших банків; 2) поступового підвищення мінімального рівня власного капіталу для комерційних банків.

При цьому процеси концентрації в банківській системі не призупиняються і в зарубіжних країнах. Глобалізація економічних процесів, що включає в себе їх централізацію і концентрацію, змушує враховувати відповідні зміни в конкурентних відносинах як на внутрішньому ринку, так і на міжнародних ринках. Для України доцільно враховувати та впроваджувати досвід країн ЄС, та інших розвинених країн світу, який враховує існування різних форм конкуренції. Варіанти конкурентної політики враховують необхідність вирішення проблем угод злиття та поглинання. Повністю підтримуємо напрацювання вчених щодо необхідності впровадження механізмів регулювання конкурентної політики та особливостей втручання держави у банківський сектор за «прикладом сформованих Європейською Комісією спеціальних Правил, спрямованих на недопущення надмірних викривлень конкуренції під час надання державної допомоги. Правила розрізняють підтримку окремих фінансових установ (системних банків) та загальні схеми підтримки» [5].

Проблему балансування між ідеальною конкуренцією на ринку та стабільністю банківської системи можливо вирішити визначивши допустимі межі концентрації банківського капіталу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мусій Я. Концентрація банківського сектора України як чинник забезпечення його конкурентоспроможності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку.* 2013. № 778. С. 188-195.
2. Огляд банківського сектору, листопад 2020 року. Офіційний сайт НБУ. URL : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593 (дата звернення 21.11.2021).

3. Намонюк В. Є. Аналіз динаміки концентрації банківської системи України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 8(2). С. 7-10.

4. Комплексна програма розвитку фінансового ринку України до 2020 року. Постанова Правління Національного банку України № 391 від 18.06.2015. Офіційний портал Верховної Ради України. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/CP_finsektor_2020_2015-06-18.pdf?v=4. (дата звернення 27.11.2021).

5. Рашкован В., Корнилюк Р. Концентрація банківської системи України: міфи та факти. *Вісник Національного банку України*. 2015. № 234. С. 6-38.

СТАТИСТИКА ЕКОНОМІЧНОГО І ФІНАНСОВОГО ПОЛОЖЕННЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ ТА В ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

*Чуєва І.О., к.н.ф.в.с., доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи,
Запорізький національний університет, denizenko@ukr.net*

Аналіз останніх досліджень. Туризм – це багатогранне явище, що поєднує економічні, соціальні, культурні та екологічні аспекти, має значний потенціал для постійного прогресу, тісно взаємодіє з багатьма галузями економіки, зумовлюючи його провідне місце у соціально-економічному житті країн і народів. Динамічний розвиток сфери туризму здійснює мультиплікаційний ефект на інші галузі економіки, в яких активізується інвестиційна діяльність та прискорюється обіг грошових коштів. За даними Всесвітньої Туристичної Організації (ЮНВТО) туризм – одна з провідних галузей сучасного світового господарства, яка забезпечує 9,8% (7,581 млрд. дол. США) внеску у світовий валовий продукт. До 2025 року прогнозується зростання частки сфери туризму у світовому валовому продукті до 10,5% (11,382 млрд. дол. США) [1]. .

Мета: проаналізувати стан економічного середовища сфери туризму і гостинності.

Міжнародна практика свідчить що, на сучасному етапі розвитку економічних систем, туризм – сфера, що найбільш динамічно розвивається. Темпи його зростання майже у два рази перевищують темпи зростання інших галузей світового господарства. туризм як сектор економіки сприяє активному подоланню диспропорцій економічно-соціального розвитку окремих регіонів, господарської й соціодемографічної депресивності, поживляє традиційні господарські промисли місцевого населення, інтегрує місцеве господарство у світову економічну систему тощо.

Варто також зазначити, що міжнародний туризм для цілого ряду країн, що розвиваються, є основною статтею експорту послуг та одним з основних джерел надходження в ці країни іноземної валюти; виступає стабілізаційним важелем формування їхніх бюджетів і кредитно-фінансових взаємин з іншими державами. Деякі науковці вважають, що туризм як економічне явище зводиться до поняття туристичного туру, тобто до діяльності туроператорів та турагентів. Такої точки зору дотримуються деякі зарубіжні та вітчизняні вчені: М. Кабушкін, В. Хунцикер, при цьому стверджують, що тільки незначна частина організацій спеціалізується на виробництві товарів та послуг виключно для туристів. (АІЕСТ) [2].

Основний матеріал. Економічне значення туристичної діяльності (наприклад, для країни, що розвивається,) може бути оцінене з погляду її здатності генерувати приплив іноземних туристів чи надавати кошти для забезпечення більш гнучких цін у її експортній промисловості. У індустріально розвиненій країні туристична індустрія здатна сприяти урізноманітненню національної економіки і протистояти нестійкості регіональної економіки. значення туризму для економіки країни можна оцінити на підставі обліку її відносної частки в загальносвітовому показнику. У такий спосіб можна оцінити відносне значення окремих країн для світового туризму. Водночас значення туризму можна оцінити враховуючи важливість туристичної діяльності для економіки кожної окремої дестинації. [3].

Туризм так чи інакше впливає на економіку практично за всіма аспектами фундаментального визначення цієї сфери життя суспільства. Предметом економіки туризму є економічні відносини, що виникають і розвиваються в сфері туризму в процесі виробництва, розподілу і споживання туристичних продуктів і послуг, призначених для задоволення потреб споживача.

Сучасний розвиток туризму і виробництво туристичних продуктів неможливо уявити відособленим, ізольованим, таким, що функціонує і розвивається поза національною економікою. У реальному господарському житті він базується на міжгалузевій виробничій кооперації, що пов'язує туризм і поєднані з ним галузі економіки: транспорт, сільське господарство, будівництво, що, з одного боку, поставляють туризму необхідні засоби і технічні умови виробництва, тобто формують матеріально-технічну базу туризму, а з іншого - доправляють вироблені туристичні продукти до споживача. [4].

Практично всі галузі національної економіки прямо чи опосередковано беруть участь (чи можуть брати участь) у функціонуванні туристичного комплексу, незважаючи на те, що вичленувати туристичну складову і провести чітку її межу інструментами сучасної статистики надзвичайно складно. У документах Всесвітньої туристичної організації відзначається, що коли враховується непрямий вплив туризму, тільки одна галузь - оборонна, не чинить жодного впливу.

Висновки. Одна з особливостей економіки туризму полягає в тому, що вона за своїм характером динамічна, мінлива і, отже, історична. Вона розвивалася разом з розвитком суспільства, подорожей і туризму. Туризм економічно і соціально змінювався разом з тими перетвореннями, які відбувалися в національному і світовому господарстві загалом. Економіку туризму можна визначити як дисципліну, яка вивчає й аналізує

економічні відносини, що розвиваються в процесі виробництва і споживання туристичних продуктів і послуг, призначених для задоволення потреб і бажань мандрівників. Згідно з класичним визначенням предметом економічної науки є методи вирішення задачі вибору напрямів і способів використання обмежених (рідкісних) ресурсів у різних конкуруючих цілях. Іншими словами, необхідно визначити, як з обмежених ресурсів виробити найбільшу кількість продукції. Але оскільки, як уже зазначалося, економіка туризму є специфічною складовою економіки, ця специфіка і повинна стати предметом аналізу. [5].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Афанасенко И.Д. Туризм и реформирование экономики / И.Д. Афанасенко //Труды Академии туризма. – Вып. 1. – СПб. – 1995. – С. 53-67.
2. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреології та рекреаційної географії / О.О. Бейдик. – К.: Палітра, 1997. – 86 с.
3. [URL]: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/eui_2014_2_36.pdf
4. [URL]: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>
- 5.[URL]: https://pidru4niki.com/1246122062171/turizm/osnovni_ponyattya_sutnist_ekonomiki_turizm

**TEORIA I METODYKA DOSKONALENIA
ZAWODOWEGO KADRY AKADEMICKIEJ JAKO ELEMENTU
KSZTAŁCENIA USTAWICZNEGO W SYSTEMIE SZKOLNICTWA
WYŻSZEGO, NAUKI I PRAKTYKI EKONOMICZNEJ
TOM 1**

**ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЯК СКЛАДОВА
БЕЗПЕРЕРВНОГО НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ
ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ, НАУКИ І ПРАКТИКИ
ТОМ 1**

ISBN 978-83-967643-1-7

**Redakcja naukowa:
Ireneusz Żuchowski
Zoia Sharlovych**

Łomża 2023